

Gedenkschriften van Taxandria

Geschied- en Oudheidkundige Kring der Antwerpsche Kempen

NIEUWE REEKS II, 1930. — N° 1.

TURNHOUT

in

1830-1831

door

KANUNNIK J. E. JANSEN, O. P.

Stadsarchivaris

Titelvoerend Lid der Koninklijke Akademie van Oudheidkunde in België

Gedenkschriften van Taxandria

Geschied- en Oudheidkundige Kring der Antwerpsche Kempen

NIEUWE REEKS II, 1930. — N° 1.

TURNHOUT

in

1830-1831

door

KANUNNIK J. E. JANSEN, O. P.

Stadsarchivaris

Titelvoerend Lid der Koninklijke Akademie van Oudheidkunde in België

AAN DEN WELEDELEN HEER BURGEMEESTER
BARON DU FOUR
EN DE
IJVERIGE EN HOOGGEACHTE HEEREN SCHEPENEN
VAN
TURNHOUT
UIT
ACHTING EN BEWONDERING
VOOR DE
SCHOONHEID EN UITBREIDING
WAARTOE ZIJ
DE STAD
EN
HET MUSEUM TAXANDRIA
IN 1930
GEBRACHT HEBBEN

Inleiding

In dit jubeljaar moeten wij boven de ellendige politiek staan, die doorgaans uit eigen belang of eenzijdig standpunt handelt. Wil men rechtvaardig een zaak beoordeelen, dan zal men haar in 't algemeen aanschouwen, en nadenken dat al wat aardisch is onvolmaakt blijft en met gebreken en hoedanigheden voortleeft. Overtreffen de hoedanigheden de gebreken, dan is er reden om toe te juichen en te jubelen.

Van deze begrippen vertrekken wij om den toestand van België, en desvolgens van Turnhout, in een bestaan van honderd jaar, te overschouwen.

In 1830 kreeg België rang in de wereld: een rang, dien het nu een eeuw eervol opgehouden heeft. Europa heeft zich over hare beslissing niet te beklagen gehad: het bestaan van het onafhankelijk België is voor de belangen harer groote gemeenschap een voordeel gebleken.

Turnhout heeft van die uitbreiding haar deel gehad. Wanneer wij de oogen slaan op de stad van 1830 en op die van 1930, dan ontwaren wij een schitterende keerzijde, waarbij de vergelijking verbazend blijft. Van het slecht lichtend olielampje staren wij in de heldere gloeilamp, van het armzalig weversgetouw kijken wij op het machtig weefmachien, voor de eenvoudige handdrukkers krijgen wij de snelle linotype, onze voeten worden niet meer gemarteld door de puntige kasseien der straten, maar glijden zacht over de effen stoepen, de ongezonde waters looplen stilaan weg in onderaardsche riolen, nieuwe kerken zijn opgebouwd, zinnelijke burgers- en werkmanswoningen rijzen op, bloeiende onderwijsgestichten en scholen zijn opgepropt met leerlingen, kunstige standbeelden spreken den roem uit der bevolking, welke verdubbeld is. En dan is dit nog maar een zeer onvolledig tafereel! Moesten onze grootouders van 1830 terug komen, zij zouden denken in een andere stad zich te bevinden. Vooral in de laatste jaren, sinds het burgemeesterschap van den onvergetelijken Victor Van Hal, heeft Turnhout een verbazende uitbreiding en verbetering gekregen. — Nooit, onder een vreemd juk gebogen, hadden wij zulken groei kunnen beleven.

De onafhankelijkheid van 1830 is dus de eerste stap in dien prachtigen opbloei, en heeft aan een vrij volk de gelegenheid ge-

schonken zijn hoedanigheden in breede vlucht uit te keeren. Ge-
lijk de edelman naar den oorsprong zijner familie zoekt en er trots
op gaat de merkwaardige gebeurtenissen van haar ontstaan te ken-
nen, zoo moet ieder Belg op de hoogte zijn van het ontstaan van
zijn land, en met fierheid neerblikken over zijn zelfwording, waar-
op het prachthuis gebouwd is, welk hij nu bewoont.

Daarom willen wij aan onze medeburgers de gelegenheid ge-
ven daar nader kennis mede te maken, en inzonderheid de aan-
dacht vestigen op die twee merkwaardige eerste jaren der Onafhan-
kelijkheid, waarin Turnhout ook zijn rol gespeeld heeft, waarvan
onze ouders, 's avonds rond den stillen huiselijken haard geschaard
ons vertelden, van « den Hollander ».

Belangrijk is het alsdan ook den toestand der stad te kennen,
om den reuzenstap te waardeeren, welken zij, in een spanne van
honderd jaar, gedaan heeft op cultureel, maatschappelijk en econo-
misch gebied.

Wij steunen ons verhaal op oorspronkelijke gegevens getrok-
ken uit het Stadsarchief, waar, in de correspondentieboeken en losse
stukken van dien tijd, de gebeurtenissen staan opgeschreven.
Kostelijke bijdragen vonden wij bij den weledelen Heer Ba-
ron E. de Fierlant, die in zijn familiepapieren een verhaal uit
die jaren bewaarde, en bij den hooggeachten heer A. Misonne, Eere-
voorzitter van de Rechtbank, die ons welwillend belangrijke plak-
brieven, liedekens, schimpschriften, enz. uit het oud archief W. Van
Genechten mededeelde. De algemeene feiten hebben wij getrokken
uit de gedrukte werken, die wij hierna opgeven. Een moeijijk-
heid ontstond uit den geest dier bronnen, hetzij zij door Belgische
of Hollandschgezinde schrijvers opgesteld waren. Wij hebben ze
nauwkeurig onderzocht en gezift, en onpartijdig onze gedachten
eruit getrokken.

Mochte alzoo dit boekje eenig goed doen en bijdragen tot be-
tere kennis der plaatselijke geschiedenis; mochte het aan het jonge
nageslacht, heden zoo verdold op nuttelooze en verdervende plezie-
ren, meer smaak opdischen van een rein genot, welk het zal vinden
in de kennis van het verleden, om een zaad in te oogsten dat rijke
vruchten voor de toekomst zal opleveren.

Lovenjoul, 19 Maart 1930.

Geraadpleegde Werken

- Aperçu des mouvements opérés par les armées belges et hollandaises au mois d'août 1831, par un officier du Génie belge. Paris, P. Rennard, 1832.
- Beknopt overzicht van den tiendaagschen veldtocht. Gorinchen, J. Noorduyn, 1831.
- Colenbrander Dr H. T.** De Belgische Omwenteling. 's Gravenhage, M. Nyhoff, 1905.
- Conscience H.** De Omwenteling van 1830. (Volledige Werken, Antwerpen, J. P. Van Dieren, 1867; d. I, bl. 112).
- De Lichtervelde L.** Méditations pour le Centenaire. (Revue Générale. d. CXNII, 1929, bl. 556).
- Du Mortier M. B.** Chambre des Représentants. Services éminents du général Niellon. Pension à sa veuve. Exposé des motifs. Séance du 15 Juin 1871. (Moniteur Belge).
- Eenens A.** Les conspirations militaires de 1831. Bruxelles, C. Muquardt, 1875. Histoire des événements militaires et des conspirations orangistes de la Révolution en Belgique de 1830 à 1833, rédigée d'après les Mémoires du général Niellon, avec pièces justificatives à l'appui. Bruxelles, M. J. Poot, 1868.
- Huybrecht.** Histoire politique et militaire de la Belgique. Bruxelles-Paris, 1856.
- Navez L.** Louvain 12 Août 1831. Bruxelles, J. Lebègue et Cie, 1905.
- Nothomb.** Essai historique et politique sur la Révolution belge, Bruxelles, C. Muquardt, 1876: 2 d.
- Thonissen J. J.** La Belgique sous le règne de Léopold I. Liège, J. G. Lardinois, 1855; 4 d.
- Verzameling van dagorders, officiële rapporten en andere berichten betreffende den tiendaagschen veldtocht in 1831. Utrecht, J. P. Houtman, 1833.
- White Ch.** Révolution belge de 1830. Bruxelles. L. Hauman et Cie, 1836: 3 d.
- Wüppermann.** De geschiedenis van den tiendaagschen veldtocht in Augustus 1831. 's Gravenhage, 1881.

BRONNEN

- Archief der Stad Turnhout.** — Correspondentieboek van het gemeentebestuur, losse stukken, rekeningen, plakbrieven.
- Particuliere Familiearchieven van Baron E. de Fierlant en W. Van Geenechten.
-

BULLETIJN

2^e Jaargang, 1930, 1^e aflevering.

Taxandria's Jubileum.

Vergrooting van het Museum. - Inhuldiging.

Meer dan vijf-en-twintig jaren is het geleden, sedert 1903, dat de Geschied- en Oudheidkundige Kring der Antwerpsche Kempen, Taxandria, werd opgericht. Het jubeljaar der Belgische Onafhankelijkheid is een goede gelegenheid om het jubeljaar van den Kempischen Kring te vieren. Des te meer dat in dit jaar Turnhout groote onkosten aan het Museum van den Kring, nu tot stadsmuseum verheven, gedaan heeft, om het tot een gebouw, waardig van de hoofdstad der Kempen, te doen oprijzen.

Deze twee feesten worden plechtig gevierd op **DINSDAG 29 JULI te 10½ u.**

Een schrijven is gericht tot den Weledelen Heer Gouverneur der Provincie en tot Zijne Excellentie den Minister van Schoone Kunsten en Wetenschappen om het nieuw Museum te komen inhuldigen. Al de wetenschappelijke, geschied- en oudheidkundige Kringen van België zullen ook verzocht worden. Een dezer dagen wordt ook een uitnoodiging aan al de burgemeesters van het arrondissement Turnhout toegezonden. De welgekende geschiedschrijver L. van der Essen, hoogleeraar aan de Universiteit van Leuven en andere beroemde sprekers zullen er het woord nemen.

Na de inhuldiging, gaan al de overheden en de aanwezigen naar de Stadszaal in de Victor Van Halstraat om de Tentoonstelling der gedenkenissen van het jaar 1830, door Taxandria ingericht, te openen.

Daarna wordt aan de overheden een banket aangeboden, in de zaal « Amicitia », waar al de leden van den Kempischen Kring bij inschrijving mogen aan deel nemen.

29 Juli moet een triomfdag zijn voor Taxandria.

Wij hopen dat al de leden van Taxandria zullen tegenwoordig zijn. Bezitten zij het een of ander voorwerp van belang voor de Tentoonstelling, het zal met dank in bruikleen ontvangen worden. Gelieven de heeren leden daarover een klein woordje aan den Secretaris, J. Stefens, Griffier, Statiestraat, Turnhout, te laten geworden.

EERSTE HOOFDSTUK.

De Onafhankelijkheid in 1830

Sinds 1794, na de zegepraal van Fleurus, hadden de Franschen voor goed België bezet en bleven er tot na den val van keizer Napoleon, in 1814. Het vredesverdrag van Parijs, op 30 Mei 1814, verbond België aan het koninkrijk der Nederlanden, welk er voor goed in het bezit van kwam, in 1815, na het vredesverdrag van Weenen. Twee landen, het eene met zijn koloniën in Oost-Indië, de havens van Amsterdam en Rotterdam, zijn landbouw, het andere, met zijn haven van Antwerpen, zijn nijverheid, en zijn groot-nijverheid in de vallei der Maas, waren zeer wel bevoorraad en gelegen om elkander te volledigen.

Eilaas kunstmatig aangebracht, na het aftreden van Napoleon, en door een dikken zedelijken muur van godsdienst en karakter gescheiden, waren zij niet meer bestand, zoo vóór de XVIe eeuw, broederlijk samen te leven; des te meer dat de verdragen aan hun hoofd een koning gesteld hadden, Willem, dien men den koppige heette die, evenmin als Joseph II, het Belgisch volk verstond. In zijn stijfhoofdigheid krenkte hij de Belgen door aanslag op hun godsdienst en onderwijs, kneveling der pers, dwang der Nederlandsche taal op de Waalsche provinciën, beperking van het vertegenwoordigend stelsel, voorbehoud der plaatsen aan de Hollanders, verplaatsing der staatsinrichtingen in 's Gravenhage, enz., redens die zoovele wapens werden in de verrechtvaardiging van hun opstand. Verdeeld in katholieken, getrouw aan de nationale overleveringen, en in liberalen, partijgangers der vrije gedachten van de Fransche Omwenteling, voelden beiden zich verdrukt door het willekeurig gouvernement van koning Willem, en vormden, in 1828, de *Unie*, die hun grieven en vrijheidsverdediging moesten herstellen.. Niets baatte. Willem was zoo ziendeblind als Joseph II.

Alsdan brak het Belgisch volk zijn ketens, op den avond van 25 Augustus 1830, wanneer het vrijheidsgezinde opera « de Stom-

me van Portici » in den Muntschouwburg van Brussel werd opgevoerd. Kreten van vrijheid weergalmden, waarbij de omwenteling in de straten der hoofdstad losbarstte en zich als een loopend vuur aan de andere gemeenten mededeelde. Een vrijwilligersleger werd gevormd, welk met de grootste dapperheid in de Septembere dagen te Brussel, en nadien te Waelhem, Lier, Berchem en Antwerpen, een einde stelde aan de Hollandsche overheersching.

De beschieting van Antwerpen door generaal Chassé, groef een stroom van vuur en bloed, die beide landen voor altijd verdeelde.

Intusschentijd hadden, den 26 September, een tiental uitstekende patriotten een voorloopig landsbestuur ingericht, die in onderhandeling traden met naburige landen om hun rechtvaardigen opstand te beschermen. In het begin van November, vergaderde een Conferentie te Londen, bestaande uit afgevaardigden van Frankrijk, Engeland, Pruisen, Oostenrijk en Rusland; den 4^{en} werd een wapenstilstand tusschen Holland en België geteekend, waaraan het voorloopig bestuur den 10^{en} toestemde. Denzelfden dag opende het Nationaal Congres zijn zittingen, waarvan uit het arrondissement Turnhout de volgende personen deelmaakten: De Nef, Le Bon, Mermans? Ooms, Peeters, als vertegenwoordigers; Geudens, Heylen, Kersemaekers, Van den Eynde, Verbist, als plaatsvervangers. Het vervolgde in de toekomst zijn werkzaamheden tot het tot stand brengen van een vrije en wijze regeeringsvorm. De afgevaardigden der Europeesche mogendheden regelden, in 1831, bij een verdrag van 24 artikels te Londen gesloten, den Belgischen toestand tegenover Holland, waardoor België de helft der provinciën Limburg en Luxemburg verloor. Koning Willem morde hier nog tegen, maar hij eindigde, in 1838, met het verdrag aan te nemen.

Niettegenstaande verdeeldheden over het kiezen van een souverein, overwon men de moeilijkheden. Prins Leopold van Saksen-Coburg werd, den 4 Juni 1831, door het Congres als Koning uitgeroepen. Den 21^{en} Juli gebeurde de plechtige eedaflegging op de Koninklijke plaats te Brussel en sprak de nieuwe koning tot zijn volk deze gedenkwaardige woorden, die hij immer getracht heeft te verwezenlijken: « Mijn hart kent geen ander eerezucht dan u gelukkig te zien ».

Eenige dagen later, den 2 Augustus, brak de Hollander zijn eerewoord van den wapenstilstand zonder voorbarige verwittiging, en dreigde, tijdens den tiendaagschen veldtocht, België wederom te heroveren. Doch de Mogendheden waakten, en inzonderheid Frankrijk, dat aanstonds zijn leger afzond, om den vijand naar de grenzen terug te drijven.

Het onafhankelijk België door Europa plechtig erkend en regmatig aangenomen was gesticht. In de Europeesche familie plaats nemend, beloofde het onder de bescherming der Mogendheden, die zijn vrijheid onderteekenden, met eigen volk en eigen geest, een voorspoedige ontwikkeling op alle gebieden in te gaan. Een oogslag op 't economisch, maatschappelijk en cultureel terrein van onze dagen is voldoende om den vooruitgang te bestatigen die België sinds een eeuw heeft afgelegd.

De Gouverneur der Provincie, Ch. Rogier, richtte uit Antwerpen, den 21 November 1831 in de twee talen de volgende proclamatie tot de inwoners der Provincie:

Herkenning van de Onafhankelijkheid van Belgenland, alsook van den Koning der Belgen.

Naer een jaer in zeer moeyelijke onderhandelingen te hebben doórbragt, is de Onafhankelijkheid van Belgenland en van Leopoldus den eersten, als Koning der Belgen, onwederroepelijk erkend geworden bij verbond van 15 dezer, te Londen gesloten, tusschen onzen afgezant en die der vijf mogendheden.

Dezen belangrijken akt waer doór België in haere betrekkingen met Europa ingerigt wordt, verheft eyndelijk ons jong en vrij Vaderland tot den rang der oudste mogendheden, rang welken hetzelfde doór de wettigheid en de kloekmoedigheid van zijnen opstand, doór zijn gemaetigdheid in den zegenprael en zijne standvastigheid in de strengste beproevingen verdiend heeft.

Zich betrouwende op de rechtveêrdigheid des tijds, de natie, ofschoon tot den oorlog bereyd, verlangt den vrede. Dezen vrede zoo noodzaakelijk aen haeren handel, aen haere nijverheid, aen haeren voortgang van alle slag, is tegenwoordig voór België, voór Europa verwezenlijkt. Het opperbestuur van alle uytheemsche hindernissen ontlast, zich des noods steunende op de bescherming der vijf mogendheden onze vrienden, en onze bondgenooten, welke de uytvoering van het verbond verwaerborgen, zal zich met eenen onophoudenden iever toelleggen op de verbeteringen, welke de omwenteling aen het land beloofd heeft en welke het land niet te vergeefs van zijnen Koning en zijne vertegenwoordigers zal afwagten. Het vertrouwen herleeft overal, de goede burgers vergenoegen zich over dezen nieuwen zegenprael der Omwenteling.

Nu is het oogenblik daer voór alle ongeveynsde gezindheden om hand aen hand te gaen, voór alle edelmoedige gevoelens om zich in eenen bondel te vereenigen, op den welken met hoogmoed en vertrouwen zal berusten de zoo wel geeerbiedigde kroon van den eersten Koning der Belgen.

. Antwerpen, den 21 November 1831.

Den Gouverneur der Provincie,

CH. ROGIER.

TWEEDE HOOFDSTUK.

TURNHOUT

in de

eerste maanden der Onafhankelijkheid

De nabijheid van het Ravelsch kamp, op een goed onder-half-uur afstand van Turnhout, waar de Belgisch-Hollandsche troepen vóór 1830 hun schietplein en oefeningen hielden, had zoowat van onze stad een garnizoenplaatsje gemaakt, waar officieren en soldaten zich kwamen vermaken. Koning Willem had zelfs meermaals te Turnhout vertoefd, wanneer hij het kamp bezocht, en was er gevierd geworden.

Volgens de stadsrekening van 1830, opgesteld den 25 November 1831, passeerde hij er nog eenigen tijd vóór het losbreken der Omwenteling, in 1830, en werd er plechtig ontvangen. Een versierde eereboog werd opgericht, 535 masten boomkens geplant, veel gekleurd papier gebruikt, arken gesteld met calico behangen, drie nieuwe vaandels gemaakt, en met de haken geschoten. Men luidde de groote klok bij zijn inkomst, J. B. Peeters speelde op den beiaard, P. J. Brepols had chronicons en verzen gedrukt, de stad bestelde 3 vaten gersten bier bij J. Lauwers voor de schutters en de vier gilden, met aan hun hoofd W. Cleymans, H. van Gestel, Bavo Borghs en P. Claessens, die Zijne Majesteit hadden ingehaald. J. Van Pelt bereidde een « *déjeûner* » en leverde de wijnen ten prijze van f. 88.75.

Deze officieele inhaling belette niet, dat, waren er eenige Oran-jische gezinde familiën, Hollandsche ambtenaars en anderen, wat niet te ontkennen is, de groote meerderheid van het volk Willem's bestuur moede was, wat het vervolg zal bewijzen. Maar men lag hier meer dan elders onder den voet van den Hollander door de nabijheid der grens, het groot aantal bespieders, en het gedurig verblijf van officieren en soldaten van het Ravelsch kamp. Ook bezet-ten talrijke Hollandsche troepen de stad en verbleven hier tot den

laatst en oogenblik, den 25 October 1830, wat voor gevolg had dat Turnhout weinig in de eerste dagen aan den bijval der Omwenteling had deelgenomen: niemand had zich roemwaardig kunnen onderscheiden. Nochtans de volkomene toewijding aan de nationale zaak was algemeen geweest tusschen de inwoners; velen bewezen het met dienst te nemen in de vrije korpsen, hier en daar in de gebuurte ingekwartierd, of op eenige andere wijze, zooals de burgemeester het, den 10 Maart 1831, aan de leden van de commissie der belooningen te Brussel schreef:

A Messieurs les Membres de la Commission des récompenses à Bruxelles

Nr 2887

Turnhout, 10 mars 1831.

Répondant à la lettre que vous nous avez fait l'honneur de nous écrire le 4 de ce mois, N° 34. nous avons l'honneur de vous informer, qu'il n'est point parvenu à notre connaissance qu'un ou plusieurs habitans de notre ville ayant eu l'occasion de se distinguer pendant la révolution belge par quelques actions méritoires; le dévouement de nos concitoyens a été général, et beaucoup d'eux l'ont prouvé, soit en prenant service dans des corps francs, cantonnés ici et dans les environs, soit de toute autre manière, mais nous n'avons pas appris qu'aucun d'eux ait eu l'avantage de pouvoir se distinguer particulièrement.

La régence de la ville de Turnhout

Par ordonnance:

Le Secrétaire:

J. J. D. CAPET.

Le Bourgmaitre:

JOSEPH VAN LIESHOUT.

De stad ondersteunde toch, den 16 December 1833, de aanvraag van twee burgers, Van der Herreweghe Frans Lodewijk en Van Bredael Cornelius Willem, die zich zeer verdienstelijk tijdens de Omwenteling hadden gedragen. Bij koninklijk besluit van 23 7ber 1878, werd het herinneringskruis aan de volgende vrijwilligers van 1830 in de stad verblijvend, toegekend: Busch A. J., Dergent Fr., Gerstmans J. A., Leysen F. A., Meeuwes A., Nys J. B., en Voncken J. F.

Den 7 Juli 1831, dankte de stad den heer Gouverneur voor de eer haar een eere-vaandel te willen schenken, welk het nationaal Congres bestemde aan de steden en gemeenten, die er zich waardig toe getoond hadden.

Au Gouverneur

Nr 3182

Turnhout, 7 Juillet 1831.

En réponse à votre circulaire en date du 27 juin dernier insérée au bulletin administratif n° 224 nous avons l'honneur de vous informer que notre ville qui a été occupée jusqu'au 25 octobre 1830 par de nombreuses troupes hollandaises ne s'est point trouvée dans une position propre à pouvoir con-

tribuer d'une manière efficace au succès de la révolution, et qu'en conséquence elle ne peut invoquer en sa faveur le décret du congrès national qui détermine qu'il sera décerné des drapeaux d'honneur aux villes et communes qui s'en seront rendues dignes.

La régence de la ville de Turnhout:

Par ordonnance:

Le Secrétaire:

J. J. D. CAPET.

Le Bourgmaitre,

JOS. VAN LIESHOUT.

De overmacht van vijandelijke troepen te Turnhout geloogd belette alle vertoon van vaderlandsliefde, maar zoodra het volk de kans had om de gisting zijner gemoederen te laten blijken, stond het op en openbaarde hevig zijn meening. Den eersten keer geschiedde zulks, den 3 October, wanneer de kommandant der gen-darmen met zijn manschappen de stad had verlaten, en 's anderdaags ging het voort. Wij laten hier de twee verslagen daarvan volgen, welke de burgemeester over dit relletje aan den Gouverneur opzond.

Aan de Gouverneur

Nr 2550

Den 4 Sber 1830.

Ik heb de eer Ued. Excellentie te onderrigten dat gisteren avond, om 10 uren, den kommandant van de maréchaussées alhier met zijne manschappen, uit deze stad is getrokken op een oogenblik dat er nog veel volk op de straten en in de herbergen was, hetgeen enen indruk op de gemoederen heeft veroorzaakt, tot dies verre dat er omtrent 40 à 50 werklieden hun er uitgejouwd hebben, schreeuwende: **Voort, hier uit**, welk volk zich naderhand tot den drank heeft begeven, en in den nacht verscheidene malen geroepen heeft: **Vivat de Potter. Vivat de Belgen!** Dat omtrent middernacht, deze luiden zich hebben begeven tot het oud kerkhof binnen de stad, alwaar gemeente keyen zich bevonden, en aldaar er van mede genomen hebben, roepende tegen de nachtwakers: den eersten die avanceert is dood; en dat zij alsdan zijn gegaan naar J. B. Gouweloos, fabrikant in de Patersstraat, en met deze keyen op zijne deur hebben geworpen om dezelve in te werpen, en daar ik mij op dat moment aan het stadhuis met den commissaris van politie bij de nachtwakers bevond, heb ik mij met dezelve derwaarts begeven, en 20 passen daaraf zijnde heb ik mij alleen vooruit begeven, hun vragende wat zij daar deden, en hun zeggende: ik ben uwen burgemeester, gijl. moet u naar huis begeven zonder oproerigheden te maken; waarop 25 à 30 dezer lieden zijn uit een gelooopen en 5 bleven staan, waarvan eenen zijde: gij moet hier ook niet zijn op deze uur; en heb hun dan gezeid: gijl. moet naar huis gaan of anders zal het niet wel afloopen, en onderhanden verscheidene goede burgers hebben zich bij ons vervoegd, dewelke hun met mij hevig hebben aangemaand om hun te retireren; hetwelk alsdan om ongeveer een uur heeft plaats gehad, en verders is het voor het overige van den nacht alles stil gebleven. Ten gevolge van dit voorval heb ik heden gezamentlijk met den stedelijken raad besloten van alle nachten eene burgerlijke wacht van 25 mannen op te roepen, ten einde te handhaven de rust en de goede orde die ik als nu als verzekerd beschouwde.

De burgemeester der stad Turnhout:

J. F. T. DIERCKX.

(Correspondentie Boek, begonnen 11 November 1828, Archief Turnhout).

Aan den Gouverneur

Nr 2555

Den 6 Sber 1830.

Ik heb de eer Ued. Excellentie te informeren dat in den avond van den 4 dezer, om circa 7 uren, attroupementen in deze stad weder plaats hebben gehad, waarvan het grootste gedeelte bestond in kinderen, vrouwspersonen en andere omstaanders, dat de ware oproerers zijn aangevallen op het zogenoemd boterhuisje, staande op de Botermarkt alhier, en alwaar het stedelijk regt op de boter wordt ontvangen; dat zij dat boterhuisje aan stukken hebben geslagen, en hun daarna begeven voor het huis van J. B. Gouweloos, fabrikant, alwaar zij eenige pogingen hebben gedaan om met geweld er in te dringen, maar dat door de sterke aanmaningen van verscheidene goede burgers, namelijk van den heer P. J. De Nef, alle verdere oproerigheden, omtrent elf uren in den nacht zijn komen op te houden; dat gisteren in den dag eene gewapende burgerlijke wacht van 200 mannen tegen 5 uren is opgeroepen geworden, waarvan circa 150 opgekomen zijnde de volkomene rust in den avond en in den nacht hebben doen heerschen, zijnde geene vergadering van personen te zien geweest, welke rust alsnu en in het vervolg schijnt verzekerd te zijn. Niet te min zullen dezelve voorzorgen tot tijd en wijlen blijven worden aangewend. Ik voeg hierbij dat alle de fabrikanten, werkbazen, gisteren hunne werklieden en derzelver vrouwen en kinderen ernstig hadden aangemaand om van den avond af te huis te blijven en dat dien maatregel den besten uitval heeft gehad.

De burgemeester der stad Turnhout:

J. F. T. DIERCKX.

(Correspondentiehoek begonnen 18 Nov. 1828, Archief Turnhout).

De Hollandsche troepen, ongeveer 500 man sterk, verlieten voor goed de stad, den 25 October. Nauwelijks waren zij vertrokken of de heeren Joseph De Croon, handelaar, en Frans Dillen, bedienende bij zijn vader fabrikant, later luitenant bij het 7e regiment voetvolk, bijgestaan door eenige burgers heschen, een uur nadien, de driekleurige vlag op den toren. Deze moedige Turnhouters wierpen een zestigtal mannen van goeden wil aan, wapenden en betaalden ze op hunne kosten, en gingen in de naburige dorpen Merxplas, Beersse, Vosselaar, Gierle ook de nationale vlag uitsteken, tot zelfs op een uur afstand van den vijand. De bevolking juichte hen toe en was niet weinig aangemoedigd, « geelectriseerd », zegt het verslag van 16 December 1833, door hun patriotisme. Aan het hoofd dezer vrijwilligers toogden zij naar Hoogstraten, waar de Hollanders, bij hunne aankomst, de vlucht namen, en verscheidene wapens en trommels in hun beziet lieten, welke zij, bij de wederkomst te Turnhout, aan het 2e bataillon Jagers-Niellon hebben afgeleverd. Wanneer later de Gouverneur een schrijven zond aan de stad, om degenen te kennen die nog geene aanvraag tot belooning gedaan hadden, alhoewel zij het verdienden, zond de stad hem

hunne namen, den 16 December 1833, en schonk nadien de Burgemeester het volgend certificaat aan de twee helden:

Nr 61.

A la demande de Monsieur Decroon Joseph, négociant demeurant à Turnhout, nous bourgemaitre et échevins de la même ville déclarons que le dit SIEUR DECROON et le SIEUR DILLEN Jean François, assistés de quelques bourgeois ont arboré le drapeau tricolore en cette ville le vingt cinq Octobre 1800 trente, une heure après le départ des Hollandais; que lui et Monsieur Dillen ont au même instant engagé, armé et soldé à leurs frais, une soixantaine d'hommes de bonne volonté, avec lesquels ils ont arboré également le drapeau national dans plusieurs villages voisins, même jusqu'à une heure de l'ennemi; que le dit Sieur Decroon, toujours accompagné de Monsieur Dillen, s'est rendu à la tête de ces volontaires à Hoogstraten ou, à leur approche, les Hollandais ont pris la fuite, et ont laissé en leur pouvoir plusieurs armes, lesquelles, à leur retour à Turnhout, ils ont délivrés au 2d Bataillon-chasseurs Niellon; que la susdite compagnie a observé la plus stricte discipline; que le prédit Sieur Decroon, dans l'exercice des actes de patriotisme submentionnés, a connu différents dangers pour sa vie, tout en exposant sa fortune à la fureur de l'ennemi; et qu'au commencement de notre glorieuse Révolution, il a fait preuve de zèle et de courage qui ont contribué à conserver le repos et la tranquillité à Turnhout, de manière que sa conduite, sous tous les rapports, mérite les plus grands éloges, et que la régence de notre ville a fait connaître dans un état qu'elle a eu l'honneur d'adresser à Monsieur le Gouverneur de la Province, à la fin de 1833, qu'elle était d'avis que les susdits Sieurs Decroon et Dillen avaient mérité de la part du Gouvernement une distinction honorifique.

En foi de quoi nous lui avons délivré le présent pour lui servir en cas de besoin.

Turnhout le 14 octobre 1834.

Le Secrétaire:
J. J. D. CAPET.

Le Bourgemaitre,
Jos. VAN LIESHOUT.

Het opgetogen volk moest nu zijn vrijheidsboom hebben. In de Warande werd een groote sterke boom uitgegraven en voorzichtig met een groot wortelblok eraan op een horst naar de markt gevoerd. Voor het stadhuis was met wittere kasseien een soort ster afgeteekend; men noemde die « de ster van de mert ». In haar midden werd de vrijheidsboom geplant onder het gejubel en gejuich van het volk. De klokken luidden, de beiaard speelde en de stad vergastte de planters op Turnhoutsch bier.

Turnhout bleef niet lang zonder bezetting. Het eerste Belgisch korps was een afgezonderde bende gecommandeerd door den heer Prevost, doch het vertoefde hier maar eenige dagen, en werd den 6 November opgevolgd door een dergelijk korps vrijwilligers van 80 manschappen en 5 officieren gecommandeerd door Jalheau. Het zien dezer vrijwilligers verwarmde het bloed eeniger heete Turnhouters; zij ook zouden nog eens hunne patriotische gezindheid laten blijken. Zij verzamelden zich op de groote markt en begon-

nen met kasseisteenen al de ruiten bij den heer Joseph Liebrechts uit te werpen. Zij zouden voorzeker verder gegaan zijn, hadden eenige schutters en een patroelje burgers ze niet tot bedaren gebracht. De heer burgemeester zond hierover, den 8 November, het volgend verslag aan den heer Gouverneur:

Nr 2588

Den 8 November 1830.

Aan den Gouverneur Graaf de Robiano.

Wij hebben de eer, Mijnheer, Ued. te informeeren, dat op 6 dezer 's avonds zes uren, 4 uren na het vertrek van het detachement gecommandeerd door den heer Prevost, gemeld door onzen brief van den 6 dezer Nr 2586, alhier zijn aangekomen een detachement volontairen Belgen van 80 manschappen en 5 officieren, gecommandeerd door den heer Jalheau; en onmiddellijk aan de aankomst dezer troepen, hebben zig verzamelingen van een groot getal gemeene en kwaedwillige borgers, gemengeld met patriotten van onliggende dorpen en onder gemeld detachement behoorende, op de groote markt plaats gehad, welke bij de heer Joseph Liebrechts, Eykmeester en Luytenant bij de schuttry, alle de gelazen zijner woning met kassysteenen hebben uytgeworpen. Een detachement schutters van ongeveer twintig man, gecommandeerd door een Luytenant, alsmede een patroellie borgers van dertig persoonen, hebben alle moeyten aangewend om deze bijeenrotting uiteen te drijven, waarin zij geenszins hebben konnen gelukken, en is na twee poogingen het den heer Denef, district-commissaris te Turnhout, gelukt hun na huys te doen gaen.

Mits men vreesden voor nieuwe buytenspoorigheren heeft men, gisteren morgen 7de dezer, gezamenlijk met den stedelijken Raed, waarbij is geroepen geweest gemelden heer Jalheau, bezondere maatregelen genomen met het oproepen van alle de schutters binnen de kuyp dezer stad woonende, en het verdobbelen der burgerlijke wagt, niet tegenstaande hebben zij verscheyde poogingen opgedaen om nieuwe disorders te bedrijven, zoo met het inworpen van gelazen bij gezegde heer Liebrecht, als met direkte insulten aan de schutters en burgerwagt te doen, en hebben zelfs deze kwaedwillige twee of drij schutters met het werpen van cassysteenen gekwetst, waer op de schutters hebben eenige fusieken met los poeder gelost en alzoo eindelijk de attroepementen verspreyd gekregen. Heden avond is men weder voor groote disorders vreesende.

De regeering van Turnhout.

Ter ordonnantie:

De Secretaris:

J. J. D. CAPET.

De Burgemeester,

J. F. T. DIERCKX.

(Correspondentieboek begonnen den 11 Nov. 1828, Archief Turnhout).

Daarna werden samenscholingen van meer dan drie personen op de publieke plaatsen, 's avonds na 5 uren, verboden.

De hartstochtelijke tijden gingen nu tot meer bezadigde over, alhoewel de vorige dagen nog niet vergeten waren en de geestdrift en de opgehitsheid nog immer, doch meer gedoken, voortduurden. Het leger van Generaal Niellon bracht meer orde in de zaken. Na de overwinning van Antwerpen besloot de hooge overheid dat zijn

korps alsook dit van Mellinet hunne marsch voorwaarts in de richting van Noord-Brabant zouden zetten en de grenzen in de Antwerpsche Kempen bewaken. Turnhout was daartoe gunstig gelegen, alhoewel langs alle kanten open en alleen van één gekasseiden steenweg op Antwerpen, 42 kilometers lang, voorzien, maar om zijne belangrijkheid en nabijheid der grens, de best geschikte plaats. In 't begin van November kwam Niellon met zijne troepen Turnhout binnen.

Hij vond er eerstens een eigenaardig trophée, gewonnen door den kapitein der vrijwilligers Jalheau, van Luik, waarover wij zoo even handelden, die te Baerle-Nassau een half skadron kurrassiers met eenige mannen had verrast. Deze had den Hollanders 24 paarden ontnomen, maar de soldaten, een uitgezonderd, hadden kunnen ontsnappen langs de hoven, hunne opgezadelde en opgetuigde paarden achterlatend. De officier commandant was in zijn hemd gevlucht zonder te trachten zijn volk te vereenigen. Zijn uniform hing te midden de trophée.

Generaal Niellon stelde dan zijn hoofdkwartier te Turnhout met een garnizoen bestaande uit drie bataillons, nadien het 2de regiment Jagers te voet uitmakend en inkwartierde zijn soldaten in de kazerne en bij de burgers. Laat ons hier tusschen haakjes zeggen, dat de letterkundige Hendrik Conscience alzoo eenigen tijd in onze stad verbleef, deel makend als fourier van de 3e compagnie van het 3^e bataljon der Jagers-Niellon. De Generaal verdeelde zijn voorposten tusschen Merxplas, Baerle-Hertog, Ravels, Weelde, Poppel, Arendonck, Rethy en Postel, in eenen kring van 3 tot 4 mijlen, alle verbonden met zijne brigade te Turnhout. Generaal Millinet had zijn hoofdkwartier ingericht te Wuestwezel en zijn kantonnementen uitgestrekt tot Esschen, Calmpthout, Loenhout, Meir, Hoogstraten en Wortel.

Zoo was de verdediging der noordelijke grens sterk vastgesteld. Beide generaals werkten om hun kaders nog met nieuwe vrijwilligers aan te vullen en hun klein leger opperbest te regelen.

Alvorens verder te gaan, laat ons u den gevierden Generaal Niellon voorstellen, die gansch deze periode gaat beheerschen.

DERDE HOOFDSTUK.

Generaal Niellon

Karel Niellon zag het licht te Strasburg den 15 Februari 1795. Met grooten natuurlijken aanleg tot het kriegsleven bedeed, nam hij deel aan de veldslagen van Lutzen, en Leipzig, waar hij gewond werd. Na den val van het Keizerrijk, vestigde hij zich in België, en was in 1830, een der opstellers van « Minerve ». Hij mengde zich hetzelfde jaar aan den opstand van Brussel en klom op tot adjudant-major van den algemeenen staf. Bij den aanval van de hoofdstad Brussel door de Hollanders voerde hij een vrijwilligers korps tot de zegepraal te Schaerbeek. Van slag tot slag in de overwinning voortkomend werd hij door het provisoir gouvernement tot luitenant colonel van het regelmatig leger benoemd. Leuven, Mechelen, Lier, Berchem, Antwerpen, de Kempen, waren getuigen van zijn heldenmoed. Aan het hoofd zijner troepen, riep hij zijn soldaten toe : « Vooruit, vooruit, de moedigen sterven niet! » Na de verjaging der Hollanders wordt Niellon tot generaal van brigade verheven.

Eens Antwerpen ingenomen, vertrekt de nieuwe generaal naar de Kempen en stelt zijn hoofdkwartier te Turnhout. Alsdan beginnen de moeilijkheden die hij te doorstaan had van hen die het Oranisch regiem wederom wilden invoeren. Zoodanig dat tijdens zijne krijgsoefeningen in den tiendaagschen veldtocht hem veel onrecht werd aangedaan en in 1832 hij in disponibiliteit geplaatst werd. Zijne krijgsoefeningen werden meermaals gehekeld, maar niemand ontkennt dat hij een dapper en braaf officier was. Hij had zijne verdedigers zooals zijne vijanden.

Hij trouwde daarna den 2 April 1835, met Dame Louisa Torris, waarvan verscheidene kinderen geboren werden. Hij stierf den 26 Februari 1871. Tijdens zijn verblijf te Turnhout vertoefde eerst de Generaal bij den President W. Versteylen, maar ging daarna in het hôtel « de Zevenster » gehouden, in de Gasthuisstraat, door J. van Pelt. Wanneer na eenigen tijd men hem liet weten dat hij om wille der « justice distributive » op een ander moest gaan, bood Mevrouw van Pelt hare rekening van f. 500 der stad aan. Hierom ont-

stonden eenige moeilijkheden. De stad beweerde dat Niellon het zelf moest betalen; de Generaal hield het tegenovergestelde staan. De zaak werd aan hoogerhand voorgelegd en deze besliste dat wel werkelijk Niellon de somme uit zijnen zak moest vereffenen.

De Generaal bleef niet werkeloos. Hij bracht het regiment Jagers, waarover hij het bevel had en die bij de burgers waren ingekwartierd, op goeden voet, ondernam menigvuldige uitstappen en militaire wandelingen met zijne troepen naar de Hollandsche grenzen; dagelijks deden patroeljes verkenningen tot op 't vijandelijk gebied.

Zoo de Generaal zijn best deed om het land te verkennen, en de gezindheid zijner soldaten aan te moedigen, de Hollanders bleven ook niet stil en werkten sterk op officieren en soldaten om er den Oranjschen geest in te houden, want zij konden de scheiding niet vergeten, belegden samenzweringen tegen België, en hoopten nog altijd terug te komen, met den Prins van Oranje als koning. Het stadsbestuur had er een stellig bewijs van in handen, zooals de volgende verklaring het duidelijk laat zien:

Nr 3 Nous Bourguemaitre de la ville de Turnhout certifions qu'au commencement du mois d'août 1831 nous avons reçu des mains du Sieur Felix Colin alors capitaine au 2e bataillon des tirailleurs de l'Escaut, un homme porteur de proclamations du Prince d'Orange tendantes à le faire reconnaître comme Roi des Pays-Bas; que le dit officier a exigé que l'individu arrêté fut tenu au plus grand secret; qu'aucune pièce ne nous a été remise; et que nous devons à la vérité de dire que le dit capitaine a protégé à ses risques et périls le porteur de proclamation contre la multitude qui voulait en faire justice.

Turnhout, le 31 janvier 1834.

Le Bourguemaitre susdit:

Signé: Jh VAN LIESHOUT.

Niellon deed er zelf de proef van op. Op zekeren dag komt een man, een vriend uit Brussel, hem te Turnhout bezoeken. Zij dineerden te samen en spraken zeer hartelijk over de gebeurtenissen van den dag. In den beginne bleef het bij algemeene gezegden, doch langzamerhand kwamen de loftsuingen over het Hollandsch regiem meer en meer op den voorgrond, en ten slotte zeide de vriend dat indien Oranje moest terugkomen het voorzeker den generaal in zijn graad zou bevestigen. Niellon lachte er eens hartelijk mede en ging uit om zijn briefwisseling na te zien. Wanneer hij zijn kamer wederom binnentrad, vond hij op de tafel een onbekend portefeuille. Zijn eerste beweging was ze open te doen, maar ziende dat zij 1000 gulden en ander waarden inhield, deed hij ze aanstonds toe, denkend dat zij aan zijn bezoeker toebehoorde. Eenigen tijd later dacht hij ver-

der en herinnerde zich het gesprek van over eenige uren. Hij deed aanstonds zijn aide-de-camp, M. Henelle, roepen, en gebood hem terstond dien mijnheer in zijn kamer te gaan zeggen dat hij bij hem zou komen. Eenige minuten later was hij daar. Mijnheer, gij hebt uw portefeuille vergeten, zeide de generaal... Maar, generaal... Gij hebt uw portefeuille vergeten, onderbrak Niellon met gramschap: ziedaar!... 't Is waar... zijne zakken schijnend af te zoeken.... ik zal ze op uw tafel laten liggen hebben met een papier te zoeken dat ik u wilde overhandigen. — Houd uw papier en uw portefeuille en vergeet niet wat ik u ga zeggen: ik heb nagedacht op de Oranjsche gedachten welke gij over eenige uren geuit hebt; indien gij ze moest aan anderen herhalen, zou er u kwaad kunnen gebeuren. Ook raad ik u sterk aan u nooit meer te bevinden in een plaats waar ik het bevel voer, want niettegenstaande den eerbied dien ik voel voor uw vrouw en uw kinderen, zou ik u aanstonds doen aanhouden.

's Morgens te 6 ure vertrok de mijnheer van Brussel met de diligentie naar Antwerpen.

Zoo beproefden de Hollanders de omkoopertij met alle middelen.

Een ander geval van psychologischen geest der Hollanders. Den 25 December, kreeg Niellon een dépêche van generaal Van Geen uit zijn kwartier van Breda. De dépêche was opgesteld op matamorische wijze en kloeg over de grondgebiedschending van Baarle-Nassau. — Niellon zou er voorzeker een gunstig antwoord op gegeven hebben, hadde de gezagstoon zoo ergerend en kwetsend niet geweest voor hem, en bijzonderlijk hadde Van Geen zijn brief niet gesloten met de bedreiging de macht te gebruiken om Niellon zijn wet te doen ondergaan.

Niellon wilde eens toonen dat de Hollandsche nieuwe organisatie hem in niets bevreesde en hij nog altijd dezelfde man was van Lier en Berchem! Een kranig antwoord volgde: In feite van onwetige bezittingen is België bereid ze te verlaten in de oude Nederlandsche provinciën, zoohaast Holland in de Zuidelijke provinciën Maestricht, de citadel van Antwerpen, Lillo, Liefkenshoek enz. zal ontruimd hebben. Wat de stroopers aangaat, die moet gij maar straffen, zooals ik het doen zal. En nu wat de gemeente Baarle-Nassau betreft, die hebben wij gewonnen sinds het begin van November met de kurassiers er te verjagen, waarvan wij er eenige gevangen genomen hebben, alsmede 24 van hunne paarden; dat van toen af deze gemeente in Belgisch bezit was gebleven, zonder dat geen enkel artikel van den Wapenstilstand er de wedergave had van vermeld; zij mag dus niet verlaten worden zonder bevel van het gouvernement. In zake der bedreiging, verwittig ik u dat indien gij ze ten uitvoer moest brengen, ik overmorgen met mijn brigade mij te Baarle-Nassau zal

bevinden met 3000 man om uwe 9000 man af te wachten; en niet-tegenstaande uwe orders Baarle-Nassau niet zal verlaten.

En inderdaad, den 27 December, trok generaal Niellon met zijn volk te midden eene schrikkelijke koude naar Baarle-Nassau en deed door den veldwachter generaal Van Geen verwittigen dat hij hem op den rendez-vous verwachtte.

Tegen den middag vertoonden zich eenige kurassiers op den weg van Breda, maar trokken terug bij het zien van eene ter verkenning uitgezonden compagnie Belgen. Niellon plaatste zijn artillerie schreilings op den weg van Breda. Het overige van den dag liep zonder andere voorvallen af. 's Anderdaags na tot 's middags vruchteloos op nieuws van generaal Van Geen gewacht te hebben, zond hij zijn troepen in hunne respectieve cantonnementen weder en liet voldoende manschappen in de twee Baerlen om er zich te kunnen verdedigen. Zoo verging de fanfaronade van Van Geen, die voorzeker later wel eens tweemaal zal nagedacht hebben, alvorens nog een brutaal schrijven aan Niellon te richten.

De Hollanders bleven intusschentijd niet werkeloos en oefenden hunne troepen te Breda, Tilburg en Eindhoven. De Belgen, evenmin; zij plaatsten hun groot hoofdkwartier te Herenthals, deden verkenningen in den omtrek en over de macht der vijandelijke troepen boven de grenzen. Niellon trok in Januari naar Baelen voor eenigen tijd, den commandant van Wuestwezel verwittigend en vragend een detachement in Turnhout te zetten, om deze plaats niet onbewaakt te laten. Na eenigen tijd kwam hij terug in Turnhout. Sindsdien werd het maar een gedurig uitzenden van posten links en rechts in de naburige dorpen tot verkenningen en inlichtingen.

Niellon ging zelf naar Brussel om de overheden, die slecht ingelicht werden of altijd niet recht handelden, op de hoogte der gebeurtenissen te stellen. Hij ontmoette er zelfs den generaal Belliard, buitengewoon ambassadeur en gevolmachtigd minister van Louis-Philippe, met wien hij een lang onderhoud over den toestand had. Wanneer hij, den 24 Maart, in Turnhout terugkeerde, bevond hij dat bij bevel van generaal Nypels, men zijne artillerie uit Turnhout had getrokken om ze naar Hoogstraten te verplaatsen, waar de kolonel Delescaille zijn hoofdkwartier had gezet. Maar aanstonds stuurde hij een brief naar den commandant der 3e brigade te Hoogstraten om zijn troepen terug te zenden.

Nu bleef men op de gedurige bewaking der Hollanders die veel goesting schenen te hebben de grenzen te overschrijden; daarom werd het een gedurig heen en weer keeren van soldaten. Op het einde van April 1831, werd de divisie-generaal Tiëken de Terho-

ven, als commandant van het Scheldeleger, waaronder de troepen van Turnhout stonden, aangesteld. Den 28 Juni verwittigde deze Turnhout, dat hij zijn hoofdkwartier van Antwerpen naar Schilde overbracht, om dichter met zijn 2de brigade bij Niellon te staan.

De generaal Tieken gebood aan generaal Niellon, den 21en Juli, een revue te houden der troepen van zijn brigade, ter gelegenheid van de aankomst des konings en dezès verheffing op den Belgischen troon. Niellon vergaderde op gestelden dag des morgens zijne soldaten in de heide van Korsendonck, nam ze in oogenschouw, en deed door elken kapitein voor zijne compagnie een vaderlandsche rede aflezen, welke, onder het gebulder van het kanon, in alle rangen, op herhaalde « Leve de Koning » kreten werd onthaald. 's Anderdaags schreef hij er het volgend verslag over aan zijn overste:

Hoofdkwartier van Turnhout 22 Juli 1831.

Mijn Generaal,

Ik heb de eer u te melden dat het deel der brigade ter mijner beschikking, gisteren op de heide van Korsendonck is vergaderd geweest, waar ik ze in oogenschouw heb genomen, zooals ik u er van verwittigd heb.

De posten zijn volgens gewoonte bewaard gebleven, alleenlijk heb ik daarbij in kleine op elkander volgende afdeelingen eenige posten paardenvolk geplaatst om eerder onderricht te kunnen worden, indien iets op 't een of ander punt moest voorvallen.

Deze voorzichtigheidsmaatregel werd genomen omdat ik wist dat, op drie uren afstand van mijn voorposten, in de heide van Walkenswert, de koning van Holland op 't zelfde uur ook 15 bataillons voetvolk, acht skadrons paardenvolk en vier batterijen geschut, in oogenschouw nam.

De houding der troepen was prachtig. Na alle rangen te zijn doorgegaan, heb ik elke compagnie in kringen geschaard; iedere kapitein heeft de volgende dagorde afgelezen:

Soldaten, 't is heden dat onze Souverein zijn eed aflegt aan de Constitutie; van nu af is Leopold I onze koning. Het leger zal door zijn dapperheid en getrouwheid hem bewijzen dat het waardig is hem als hoofd te hebben.

Dat alle verschillende zienswijze, tot hier toe door het onzekere der omwentelingen gevoed, voor immer verdwijne. Laat ons als één geweert geschaard staan rond den prins, die te midden ons komt met den vurigen wensch alle wonden te heelen; baant den weg aan de welwillende inzichten, waarmede hij beziel is; dan zullen wij

waardig onze belangen kunnen staande houden te midden der grootte Europeesche familie, waarin wij eene plaats genomen hebben, die wij van allen aanslag willen vrijwaren.

(Get.). NIELLON.

Na deze lezing barstten spontaan uit alle rangen kreten op van « Leve de Koning »; het gebulder van het kanon mengde zich met deze toejuichingen, die niet ophielden totdat de troepen weder de verschillende kantonnementen binnenstapten.

VIERDE HOOFDSTUK

Het Bestuur der Stad in 1830-1831

De Omwenteling van 1830 was wel gekomen. Het gemeentebestuur was vaderlandsch gezind; in 't algemeen deelden de inwoners zijn begrippen. Het richtte een bijzonder feest in om de afscheuring met Holland te viëren, wanneer de vrijheidsboom geplant werd, en schafte een nieuw vaandel aan bij J. B. Gesp.

Burgemeester en Schepenen, vol bewondering voor het bataillon van Niellon, welk in hun midden verbleef, openden een inschrijvingslijst te zijnen voordeele, welke 915,23 frs. opbracht, somme die zij aanstonds besteedden om er de soldaten kleederen voor te koopen. Zij zonden den 15 November 1830, daarover een artikel aan de gazet « Courrier des Pays-Bas » te Brussel, dat luidde als volgt:

*A Monsieur le Rédacteur du journal le Courrier des Pays-Bas,
à Bruxelles.*

Nr 2598.

Le 15 gber 1830.

Nous avons l'honneur de vous prier de vouloir bien insérer dans votre journal l'avis; d'autre part nous vous en serons très reconnaissans.

Par ordonnance:

La régence de la ville de Turnhout:

Le secrétaire:

Le bourgemaître:

J. D. CAPET.

J. F. T. DIERCKX.

La ville de Turnhout, où se trouve en ce moment le 1er Bataillon du corps franc de Niellon, voulant témoigner aux braves, composant ce bataillon, l'admiration et la reconnaissance, que lui font éprouver la valeur brillante qu'il a déployée et la gloire dont il s'est couvert depuis les événements militaires, qui ont signalé la révolution en Belgique, a ouvert une liste de souscription volontaire en sa faveur, qui a produit une somme de 915 francs 23 cent., dont l'emploi, suivant le désir des souscripteurs, a été fait, sur le champ, en achat d'effets d'habillement.

(Correspondentieboek, Archief Turnhout).

Het volgend jaar legden al de beambten der stad met de grootste bereidwilligheid den 23 April den eed af voorgeschreven door het decreet van 5 Maart 1831.

Het gemeentebestuur had ook eenige veranderingen ondergaan. Bij het uitbreken der Omwenteling was J. F. Dierckx burgemeester. Hij bleef het tot den 19 November, wanneer J. Van Lieshout hem opvolgde. De schepenen J. L. de Fierlant en J. Engelen traden met den burgemeester af en werden vervangen door J. F. Noten en J. F. Teurlinckx. De plaats van dezen laatste werd, den 9 Maart 1831, bekleed door F. A. de Fierlant, ex-commissaris van het gouvernement bij de Rechtbank, en door C. De Limpens, suppleant. De Raad bestond verder den 10 December 1830 uit de leden: C. De Limpens, G. Peeters, J. A. A. Dierckx, P. H. Mermans, C. Stroobant, L. Dierckx, J. Dierckx, en J. J. D. Capet, als secretaris. P. J. Dillen en H. Lauwers werden, in October 1830, vervangen. Verder ontmoeten wij nog als deelmakend van den Raad: P. J. De Nef, W. G. Van Genechten, P. Clymans, H. J. Van Ael, J. Peeters, P. J. Brepols, W. Versteyleen en Vissers.

De burgervaders hadden een moeilijke taak te vervullen in deze benarde tijden. Zij moesten de rust in hunne gemeente behouden; daarom stelden zij de kermis uit en verboden alle vermomming met den vastenavond in 1831. Zij richtten ook een burgerwacht in die vele diensten bewees. Zij moesten voor de verkiezingen zorgen van Stad, Kamers en Senaat. Doch het grootste bezwaar, in 1830 en 1831, was het inkwartieren der troepen die het bestendig korps van Niellon kwamen vermeerderen en op en af gingen, waarvoor de stad logementen moest bezorgen, militaire prestaties verschaffen, uitbetalingen aan de inwoners doen, en het klooster der Sepulcricienen in kazerne veranderen.

Deze navolgende onvolledige staat zal daar een klein denkbeeld van geven:

	Officiers	Onderofficiers en soldaten	Vrouwen	Paarden	Aard
12-20 Jan. 1831.	8	296	8	216	veldgeschut.
	247	8180	80		
27 Jan.-6 Feb.	499	9886	140	60	1e reg. voetvolk
6-20 Februari	645	13450	196	84	1e reg. voetvolk 2e en 3e bataillon.
23-31 Juli	849	8689	187	121	2e reg. Jagers.
1-2 Augustus	78	787	17	11	2e reg. Jagers.

Deze bezettingen wogen zwaar op de stad en hare inwoners. Zij werden er wel voor betaald, doch een spotsomme, 10 cents per man en per dag, en dan de last en de karweien. Voeg daarbij het gedrag

van soldatenvolk, vooral in die tijden, het verderfelijk vrouwvolk; zelfs een slechte vrouw was gelogeed « In den Prins », in de Gasthuisstraat.

De stad deed wat zij kon om de onkosten te dekken en wendde zich tot particulieren om haar bij te staan. Zij vroeg meermaals aan de meesteressen van het Begijnhof, dat tot hertoe vrij geweest was van militaire logementen, om eert som van 100 Nederlandsche gulden te storten als patriotische gift. Ook schreef zij aan den Eerwaarden Heer Pastoor van Schoonbroeck, gehucht van Turnhout:

Turnhout 25 Februari 1831.

Aan den Eerw. Pastoor te Schoonbroeck.

Daar het gehucht Schoonbroeck tot hertoe van militaire logementen bijnaer ganschelijk bevrijd is geweest en onze stad integendeel veel geleden heeft, zoo hebben wij de Eerw. te verzoeken uwe parochianen op toekomenden Zondag te willen aansporen tot het doen van vrijwillige en patriotische giften van aardappelen die ons zeer benoodigd zijn tot het spijsen van militaire gevangen alhier op het kasteel zittende.

De Secretaris:
J. D. CAPET.

Den Burgemeester,
Jos. VAN LIESHOUT.

Het gemeentebestuur werd nochtans ijverig bijgestaan door een commissie van opzicht over den militairen dienst der troepen, waarvan deel maakten: J. Van Lieshout, burgemeester, P. De Nef, distrikt-commissaris, de plaatscommandant, Dierckx Zoon, C. De Limpens, advokaat, Fr. Stroobant, koopman, M. Gerstman, W. Van Genechten, Van Bredael, bewaarder der hypotheeken, J. Dierckx lid van den Gemeenteraad.

In zulke aangelegenheden is het wel te begrijpen dat de nijverheid zich in erbarmelijken toestand bevond, verscheidene fabrieken stil lagen en veel volk zonder werk was. De stad deed haar plicht en wendde zich, den 21 Januari 1831, tot de centrale commissie van handel, nijverheid en landbouw te Brussel, om een toelage van 50.000 gulden den fabrikanten te gunnen, dermate dat zij hunne fabrieken in werking zouden kunnen stellen en werk aan het volk bezorgen.

Nr 2777.

Le 21 Janvier 1831.

A Messieurs les Membres composant la Commission Centrale d'industrie de commerce et d'agriculture à Bruxelles.

Le Conseil de régence de cette ville s'est occupé, dans sa séance d'hier, des mesures à prendre dans l'intérêt de nos fabriques de coutils et de dentelles, qui se trouvent, depuis plusieurs mois, dans la plus grande stagnation. Il s'est convaincu que les fabricans, épuisés par les avances qu'ils ont fai-

tes pour continuer à occuper le plus possible leurs ouvriers, se trouvent maintenant réduits à la dure nécessité de les congédier, attendu que leurs magasins s'encombrent de marchandises sans pouvoir s'en procurer la vente. En effet, Messieurs, le placement de leurs produits, qui avait principalement lieu en Hollande, est tout à fait devenu nul, on peut prévoir que la reprise des relations d'affaires avec ce pays, demandera encore bien du temps. Il est peut-être même à craindre qu'elles ne seront plus aussi importantes qu'autrefois. Leurs ventes en France, dans l'article de coutils, qui s'y plaçait facilement, avant l'existence des hauts droits d'entrée, auxquels il est assujéti, n'ont pu reprendre avec quelque succès, surtout depuis les derniers événements politiques, survenus dans ce Royaume et en Belgique. Ces circonstances réunies ont porté un coup fatal à l'industrie de notre ville, qui comptait autrefois quinze cents tisserands, et un nombre à peu près égal de dentellières; un tiers des uns et des autres n'est point en ce moment constamment occupé. Et comme nous avons eu l'honneur de vous le marquer plus haut, les fabricans vous être obligés, à défaut de ressources pécuniaires, de priver d'ouvrage les restant des ouvriers, auxquels ils se sont efforcés jusqu'ici d'en donner. Cet exposé véridique explique assez, dans quel état de souffrance et de misère, se trouve la population de notre ville, qui s'élève avec la baulieue à 12500 habitans; aussi le nombre des pauvres s'accroît-il, de jour en jour d'une manière effroyante.

Dans une position aussi affligeante le conseil de la Régence a, Messieurs, tourné ses regards inquiets vers vous. Il a pensé que vous seul pouviez, à l'aide des moyens, que la sagesse et l'humanité de notre gouvernement ont mis à votre disposition, porter des secours efficaces à notre ville, en lui accordant une somme de 50.000 florins, à distribuer entre nos fabricans, dans la proportion de leurs besoins, et qui serviront à rendre de l'activité à leurs fabriques en souffrance, et à procurer du travail à la classe ouvrière.

Nous avons l'espoir que vous voudrez bien accueillir notre demande à cet effet.

La régence de la ville de Turnhout.

Par ordonnance :

Le Secrétaire :

J. D. CAPET.

Le Bourguemaitre,

Joseph VAN LIESHOUT.

(Correspondentieboek, Archief Turnhout).

De inwoners van Turnhout, die over 't algemeen met geestdrift de politieke herwording van 1830 hadden toegejuicht, onderwierpen zich gedwee aan de zware lasten, die op hen drukten. De neringdoeners vonden eenigen troost in het verkoopen aan de troepen. Maar het slechts gesteld bleven immer de fabrikanten, waarvan er velen handel dreven met Holland, en die hunne waren nu maar weinig meer konden afleveren. Daarentegen stelde het kleine volk zich tevreden met den onderstand van het weldadigheidsbureel dat er velen onderhield: want van 135, in 1829, steeg het cijfer ondersteunden tot 925, in 1830, en klom tot 1794, in 1832.

De troepenbeweging, die in den eerste de aandacht gaande hield, vond ten laatste veel minder belangstelling; zoodanig werd

het volk er aan gewoon, dat het er zich nog weinig om bekommerde. Trouwens, de inwoners waren gerust om den toestand, nadat zij de zegenvierende patriotten over de Hollandsche troepen hadden zien aankomen, de Hollanders in 1830, den schrik op 't lijf, niet bij de burgers durvend logeeren, en onder den blauwen hemel op de markt vernachtend, alhoewel zij door de Belgen niet meer achtervolgd waren. Zij kenden den wapenstilstand tusschen Holland en België, berustten zich op de Burgerwacht-Schutterij, die men op goeden voet gesteld had, en hadden betrouwen in het provisoir gouvernement, waarvan een lid, Sylvain van de Weyer, in volle zitting van het Congres, den 2 Februari 1831, had uitgeroepen: « *Je ne crois pas à la guerre* ». Daarbij stelde de militaire overheid hen altijd gerust en vernamen zij weinig van wat over de grenzen geschiedde, daar alle betrekkingen er mede afgesloten waren. Eilaas, zij moesten, in den beginne van Augustus, uit die gerustheid in een schrikkelijke andere werkelijkheid ontwaken!

VIJFDE HOOFDSTUK.

De Inval der Hollanders

Het was des avonds van den 1^{en} Augustus 1831, een Maandag, dat burgemeester Van Lieshout, op eene herhaling zijnde in de «Société d'harmonie» het nieuws vernam, dat het vijandelijk leger zich in beweging had gezet. Het gerucht verspreidde zich weldra overal in Turnhout, doch weinige inwoners ontstelden er zich om; zij aanzagen het als een valsche aankondiging, zonder vastheid, zooals men er alle oogenblikken rondstrooide, en welk nooit tot daen kwam.

Mr P. De Nef, wapens aan de Burgerwacht op het stadhuis uitdeelend, moedigde deze jonge lieden aan om zich naar Ravels te begeven, zeggend dat elk oogenblik versterking ging aankomen en zij niets te vreezen hadden. Ook gingen de grootste meerderheid der Burgerwacht en verscheidene vrijwilligers der stad des voormiddags de Belgische troepen vervoegen.

Generaal Niellon vertrok met zijn korps, 's morgens vroeg, den 2 Augustus. Meermaals had hij zulke opmarschen gedaan en het volk kon nog niet aan een oorlog gelooven, noch aan de schending van den wapenstilstand, noch vooral aan de stoutmoedigheid van den vijand, die zooveel bewijzen van zijn looshartigheid in bedenkwaaardige gelegenheden had gegeven, wat nog niet vergeten was.

Alvorens te vertrekken had Niellon, die door zijn spioenen goed op de hoogte was, een geregeld plan opgemaakt, de Tieken de Terhoven, de overste van het Schelde-leger verwittigd, en van het Turnhoutsch bestuur acht uitgeruste mannen opgeëischt, gekozen tusschen de beste postillons, om ze te stellen ter plaatse, welke hij had aangeduid. Die ruiters moesten hem aanstonds in galop van de aankomst des vijands verwittigen als zij hem gezien hadden. Niellon maakte het gemeentebestuur verantwoordelijk van deze schikkingen en hun getrouwe uitvoering.

De burgemeester van Arendonck, Doms Wouters, waarin de generaal volle vertrouwen had, kreeg hetzelfde bevelwoord.

De generaal had ook te vorens van de stad afgeëischt hem 60 man met bijlen voorzien, vóór den 1en Augustus, te bezorgen. Hij deed aan deze werklieden groote boomvellingen maken op de baan van Baerle-Hertog, in het bosch en voorwaarts den Castelein. Hetzelfde werd uitgevoerd in het bosch op de twee wegen die naar Merxplas voerden. Het bataillon der schutters van de Schelde werd met de verdediging van deze boomvellingen gelast en moest zich in het bosch schuil houden.

Het inzicht van den beveloverste was ook den vijand tegen te houden, voorwaarts de heide van Ravels, waar een breed moeras lag te langs van het bosch van Schuerhoven af tot aan de baan van Baerle-Hertog. Dit moeras liet weinig doortocht, zelfs voor de voetgangers, en was buitengewoon geschikt om het Hollandsch leger den vooruittocht te versperren. Men kon daar een schermutseling-oorlog inzetten, waartoe de ligging zich zoowel leende.

Generaal Niellon posteerde zich voor Ravels met 500 man voetvolk, 50 jagers te paard en 2 stukken kanon. Een bataillon van 250 man werd uit Weelde naar Poppel gezonden met orde zich in de bosschen schuil te houden.

Wanneer de Prins van Oranje met zijn leger voet zette op Kempischen bodem zond hij tot de bevolking, om haar gerust te stellen, de volgende afkondiging:

Proclamatie aan de Bewoners der Gewesten, waar het Leger van Z. M. den Koning der Nederlanden zal doorgedrongen zijn.

Aan het hoofd van het Nationale leger der Nederlanden, heb ik voet gezet op uwen grond. Ik kom de vreedzame bewoners dezer gewesten gerust stellen over de bedoeling van deze vijandelijke daad.

Geen zucht naar overwinning of wraak bezielt het Leger en zijn aanvoerder.

De Koning, mijn vader, zendt mij met geen ander doel herwaarts, dan om billijke en regmatige voorwaarden te verkrijgen van scheiding, tusschen de gewesten, die Hem getrouw zijn gebleven, en die, welke zich aan zijne heerschappij onttrokken.

Wij doen den oorlog aan, om te spoediger een duurzamen vrede te bewerken.

Aan de rustige bewoners van den grond, waarop ik thans sta, waarborg ik bescherming en veiligheid; zelfs ondersteuning beloof ik aan hen, die der goede zaak zijn toegedaan.

Moge soms, hier of daar, eenige ongeregeldeheid worden gepleegd, dat altijd onvermijdelijke kwaad van een talrijk leger, elke klagt, die de inwoner doet, zal door de leger-hoofden worden gehoord. Op het bewijs van het misdrijf zal de strenge straf onmiddellijk volgen.

Gegeven in ons Hoofdkwartier, den 2 Augustus 1831.

De Opperbevelhebber van het Nederlandsche leger:

WILLEM. Prins van Oranje.

(Gedrukte Proclamatie. Archief W. Van Genechten).

Te 7½ uren had de Hollandsche voorwacht van den hertog Bernard van Saksen-Weimar de grens te Poppel overschreden en verbrak alzoo meenedig den wapenstilstand zonder voorbarige afkondiging. Aanstonds werd ze bij den molen van Nieuwkerke op het vuur der Belgen onthaald. Deze hadden in den eerste den vijand teruggedreven en bevonden zich weldra op Hollandsch gebied voor den molen van Boverf.

De eerste divisie Hollanders onder bevel van Generaal van Geen rukte tot voorwaarts Baerle-Hertog en vatte daar post, bij welke gelegenheid er een gevecht ontstond tusschen het tweede bataillon Jagers en eenige honderden Belgen die tot Merxplas teruggedreven werden.

Na de eerste winst te Poppel, moesten de Belgen voor de overmacht zwichten en kregen bevel terug te trekken op Weelde. Generaal Niellon's troepen hielden het hier goed vol, tastten van uit de bosschen de Hollanders vurig aan, maar na eenigen tijd waren zij wederom overstelp en werden tot Ravels teruggeroepen.

Hier was de strijd ernstiger. Niellon plaatste een deel van zijn leger aan de oude pastorie van Ravels, halfweg deze gemeente en Weelde gelegen, onder het bevel van kapitein Bourelle, en op het kerkhof onder kommando van kapitein Prové. Langs beide kanten ontstond een hevig geweergeknetter, welk de kansen onbeslist liet.

Te midden van het vuur ontving de Generaal een dépêche over het verbreken van den wapenstilstand door de Hollanders en het hernemen der vijandelijkheden voor 4en Augustus, als nu 2en Augustus zij reeds de grens hadden overschreden. Een tweede dépêche volgde, hem eene versterking van 300 man aanmeldend, wat hem deed lachen bij de verschrikkelijke macht die voor hem stond. Nohants hij rekende op het legerkorps van Generaal de Ticken de Terhoven, die tusschen Schilde en St. Antonius, met ongeveer 6000 man, op den steenweg van Antwerpen, gekantonneerd was. Andere troepen waren ingelegerd in de naburige gemeenten van Turnhout. Niellon had er verscheidene estafetten heen gezonden. Langs den weg van Gheel kwam majoor Walckiers met 700 tot 800 man aangestormd, en nadien rukten 2 bataillons van het 9e linieregiment, die te Arendonck en Rethy gekantonneerd waren, de stad binnen. Vanaf Hoogstraten en Merxplas waren lancers aangekomen. Al de soldaten doorliepen de stad vol ijver en moed. Zij stapten den vijand tegen al zingend en kreten van geestdrift uitgalmend. De inwoners moedigden ze aan met zegekreten en gebaren.

Het gebulder van het kanon werd in Turnhout straf gehoord; eenige bange inwoners, in klein getal, vertrokken 's namiddags per

diligentie naar Antwerpen. Men lachte met hun schrik. (1) Het was maar tegen den avond, als men eenige gekwetsten binnenbracht, dat de bevolking van haar vertrouwen verloor en zij aan een ernstig handgemeen begon te gelooven.

(1) Zij werden in 1832 met de Orde van den Haas gedecoreerd, waarvan wij hier het diploma laten volgen:

ORDRE DU LIÈVRE

**Nous, Sans-Courage 1., Roi des Peureux,
Archiduc des Poltrons,...**

A tous ceux qui les présentes verront, salut, sécurité.

Usant des Pouvoirs à nous donnés par notre bonne mère la **Pâleur** fille de la **Peur** etc.

Où les rapports de notre conseil d'état:

Attendu qu'il est prouvé que notre bien aimé sujet... a donné des preuves éclatantes d'une **poltronnerie** sans égale:

Considérant d'ailleurs la souplesse étonnante de ses **jarrets**, qualité qui le rend plus propre que tout autre à la **fuite**;

Voulant donner à tous nos aimés et féaux sujets une preuve non équivoque de notre constante sollicitude, avons arrêté et arrêtons:

Art. 1. Notre bien aimé sujet... est nommé de l'**ordre du Lièvre**; il sera en outre revêtu de l'importante dignité d'inspecteur général de toutes les caves à l'abri de la bombe.

Art. 2. Et pour qu'il puisse dignement occuper une charge aussi éminente, notre... **portera constamment** une médaille honorifique qui l'autorisera à passer partout, sans pouvoir jamais être ni molesté, ni arrêté, ni embarrassé dans sa fuite rapide;

Mandons et ordonnons à tous les gens **peureux, poltrons** et **sans courage** de le reconnaître en ses grades et qualités et de lui obéir toutes les fois qu'il leur fera connaître ses volontés, car tel est notre bon plaisir.

Donné en notre palais de St. Poltron sous notre sceau le... 183

Pour copie conforme:

Le Secrétaire Général:

LAFUITE.

[Cachet in lak.]

Signé: **Sans-Courage**

Le ministre des **trembleurs**

Signé: Sauve qui peut.

[O Papier rond signet met in 't midden een vluchtende haas waarachter een kanonsbal valt, en als randschrift: **Gave la Bombe! Bruxelles. Sauve qui peut. Anvers.**]

Een looden medaille van 0,04 cm. met een dreikleurig zijden strikje was hier aan gespeet. De medaille voert in haar midden een vluchtende haas, waarna een bom valt, en als randschrift: **Gave la bombe.** Op de keerzijde staat in 't midden: **Ordre du Lièvre 1832.** en als randschrift: **Dieu protège les poltrons.**

(Gedrukt Schimpschrift. Archief W. Van Genechten).

Bij het vallen van den nacht, wanneer men niets van het korps van Generaal Ticken de Terhoven zag opdagen, zetten eenige inwoners, vooral zij die jonge meisjes hadden, en bijzondere berichten ontvangen hadden, hunne familiën aan, het land binnen-

waarts in te trekken. En toch waren er nog die aan den uitslag der Belgen niet twijfelden. Mr Gouweloos, griffier bij de Rechtbank ontmoette s' morgens op de markt een gewapend heer der stad en zegde hem dat men maar aardig nieuws aankondigde en dat men de Hollanders weldra in de straten van Turnhout zou zien.

Welhoe, antwoordde deze, dat is valsch, de Hollanders zullen er den moed niet toe hebben, en hadden zij dien moed, zij zullen hier allen hun graf vinden.

Nochtans, het nieuws was maar al te waar. Intusschen hadden de twee legers moedig gestreden. De Belgen behaalden in den eerste eenige overwinning en brachten het vooruitrukkend hoofd der vijandelijke divisie tot staan. Maar wanneer de prins van Oranje en de hertog van Saksen-Weimaar die het bevel er over voerden den akeligen toestand van hunne troepen bemerkten, mengden zij zich aan den strijd, drongen met den degen in de vuist met hunne soldaten het dorp binnen en zuiverden Groot en Klein Ravels van de Belgen. Stilaan trok Niellon achteruit en zocht een goed onderkomen in de nabij gelegen bosschen, waar rond een hevig vuur ontstond, wat een zeker getal gekwetsten en dooden veroorzaakte. De Belgische terugtocht geschiedde langs het moeras van het Baggersven en Schuerhoven, waar het leger stil bleef. Het was nacht. Groote vuren werden aangestoken met het gedacht de Hollanders in den waan te stellen dat hier een machtig leger van 12 tot 18000 man bivakeerde. De Hollanders stelden ook hunne veldrustplaats in ; Niellon dit ziende keerde gerust te 10 uren 's avonds naar zijn hoofdkwartier te Turnhout terug en schreef den volgenden brief aan zijnen Generaal:

Quartier général de Turnhout, le 2 Août, à 10 h. du soir.

Mon Général,

D'après la dépêche du général Clump qui m'annonce qu'il va découvrir mon flanc gauche en évacuant demain à la pointe du jour Hoogstraten, Wortel, Zondereyen (sic Zondereygen) et Merxplas, ma position en avant de Turnhout n'est plus tenable avec le peu de monde que j'ai, parce que je pourrais être coupé sans qu'il me fût possible de m'en apercevoir, ni d'assurer ma retraite.

Je suis très-affligé de cette circonstance, vu que les Hollandais ont déjà commis dans les villages dont ils se sont emparés, des exactions telles que les malheureux habitants ont été obligés d'abandonner leurs demeures. Notre retraite va occasionner une démoralisation complète dans ce pays dont nous aurions tiré le plus grand parti. On s'apercevra plus tard que ma conviction à cet égard était juste.

Malgré les 12 à 15 mille hommes dont j'ai soutenu le choc avec les 850 hommes du 2e regiment de chasseurs à pied, je n'ai perdu qu'une lieue de terrain qui a été disputée pied à pied. Mes tirailleurs ont fait un mal con-

sidérable à l'ennemi, parce qu'ils avaient l'avantage de viser sur des masses compactes qui se présentaient à découvert dans la bruyère. De notre côté, nous n'avons eu qu'une douzaine de blessés et quatre ou cinq morts.

Nous avons pris un Prussien du 8e régiment, qui nous a dit que presque tout le corps d'armée qui nous était opposé ne se composait que de troupes de ligne. D'après les rapports que je vous ai envoyés, je dois avoir eu à faire à la division du prince de Saxe-Weimar, renforcée d'une brigade de cavalerie au moins, puisqu'il y avait des cuirassiers, des lanciers et des dragons. Ceci me fait croire, mon général, que l'intention de l'ennemi est de tenter un mouvement sur la Campine avant de se jeter sur Anvers ou sur Maestricht. Les forces qu'il pousse dans la direction de Moll viennent à l'appui de cette conjoncture.

C'est pour cette raison que pour couvrir notre droite, je serai obligé d'opérer ma retraite par Gierle, Lille et Santhoven, à moins que vous ne changiez de résolution et que vous me donniez les moyens de défendre Turnhout dans la forte position que j'occupe en ce moment.

J'attends avec impatience le retour du courrier auquel je vous prie de faire toute la diligence possible, parce qu'à la pointe du jour je serai obligé de prendre des dispositions de retraite.

J'obéirai à vos ordres quels qu'ils soient, mais rappelez-vous, mon général, que le salut de la Belgique dépend aujourd'hui des dispositions que vous allez prendre d'après les nouveaux incidents qui viennent de surgir.

Le général commandant la 1re brigade

(Mémoires Niellon, t. 204).

NIELLON.

Waarheidshalve geven wij hier ook het verslag van den Prins van Oranje aan den Koning over denzelfden veldslag. Overdriift misschien Generaal Niellon zijne stelling, de kortbondigheid van 's prinsen brief schijnt toch eenigszins hem gelijk te geven:

Aan den Koning.

Hoofdkwartier Baerle-Hertog 3 Aug. 1831.

Ik heb de eer Uwe Majesteit te berigten, dat de eerste beweging van het leger, overeenkomstig de gegevene dispositien van den dag van gisteren, is ten uitvoer gebracht, ingevolge waarvan de eerste divisie voorwaarts van **Baerle-Hertog** staat, hebbende de voorposten te **Sondereygen** en **Baerle-Brugge**.

Bij deze eerste plaats is een gevecht voorgevallen, tusschen het 2de bataillon Jagers en den vijand, wiens sterkte geschat werd op 400 man. — Van dit bataillon Jagers zijn drie vrijwilligers gewond. — De vijand is tot **Merxplas** teruggetrokken.

De tweede divisie bezet **Poppel** en **Weelde**, en heeft hare uiterste voorposten tusschen den **Eel** en **Ravela**, alwaar een gevecht onder mijne oogen heeft plaats gehad tusschen het 2de bataillon 18de Afdeeling, gekommandeerd door den Majoor Tegelaer, en vijandelijke Jagers, ondersteund door eenige kavallerie.

Gemeld bataillon heeft met geveld geweer den vijand van uit de huizen en het daarbij gelegen bosch verdreven. — De Hertog van Saksen-Weimar en de Kolonel Bagelaer hebben te voet aan het hoofd van gemeld bataillon der 18de Afdeeling dezen aanval met uitstekenden moed geleid.

Ik geef mij de eer, den majoor Tegelaer, die het bataillon kommandeert, in de bijzondere gunst van uwe Majesteit aan te bevelen.

De Kavallerie, onder bevel van den Generaal Post, en de reserve Artillerie staan in het bivouac bij **Alphen**.

Heden denk ik met de eerste en tweede divisie, de brigade kurassiers en drie batterijen rijdende Artillerie daarbij gevoegd, mij voorwaarts te begeben; en van **Turnhout** trachten meester te worden.

De Opperbevelhebber van het leger :

(Was get.) WILLEM. PRINS VAN ORANJE.

(Verzameling, bl. 8).

Het is te verwonderen dat de Hollanders zoo schroomvallig te werk gingen, zij die door hun verblijf eertijds in het Ravelsch Kamp toch wel de streek moesten kennen, veel aanzienlijker in aantal waren en aan de Belgen den weg niet afsneden tusschen Ravels en Turnhout. Het is niet uit te leggen dan door de hoedanigheid van het Hollandsch leger uit nieuw gevormde troepen en schutterij bestaande, waar krijgsondervinding aan ontbrak, en liever in hun land hadden gebleven dan op te trekken tegen de Belgische muiters, zooals zij ons volk heetten, die reeds in de Septemberdagen teekenen van hun moed en vasten wil gegeven hadden van den Hollander op hunnen grond niet meer te gedogen. Hierin bestonden dan de redens der aarzelingen van den vijand en de macht der Belgen.

Anderdaags 's morgens, 3 Augustus, nam Niellon zijne voorzorgen voor den Antwerpschen steenweg te Vosselaar, zond er om 3 uren des morgens nog 250 man voetvolk heen, deed 50 dikke boomen te langs van den weg afkappen, en herinnerde nog wel aan den Burgemeester van goed voor de postillons te zorgen, die hem het nieuws moesten aanbrengen. Dan keerde hij terug naar het slagveld en was verwonderd dat de vijand nog geen aanval gedaan had. Rond 6 uren hernam het vuur, maar hunne stelling bij het moeras was opperbest en de Hollanders konden hun moeilijk genaken; men vuurde nochtans hevig van beider kanten, zelfs een kanonsbal ontredde een vijandelijke houwiter en legde den strijd stil. Maar de stelling werd gevaarlijker door de opkomst van vijandelijke troepen langs Merxplas en Beersse, van den eenen kant, langs Desschel en Rethy, langs den anderen, zoodat het leger zou kunnen omsingeld worden, en geen versterking daagde op. Stilaan trok Niellon dan achteruit tot op den Castelein, bij de vereeniging van al de wegen aan het bosch, en zoo naar Turnhout af.

Hier moeten wij bestatigen, zoo wij het voor het Hollandsch leger deden, om der waarheidswille dat het Belgisch leger klein in getal en met veel vrijwilligers, in slechten toestand was om kop te houden tegen de Hollanders, talrijker en beter uitgerust. De Belgische officieren waren allen verre van ingewijde in de militaire strategie, te zijn, alhoewel dapper genoeg, en daarbij waren het niet

eens en veroordeelden malkander. Onder oogpunt van bestuur en wapeniging was de toestand niet minder droevig. Het Ministerie was voorzeker in fout: de eenige echte krachten van het leger waren zijn patriotisme en zijn moed. Doch laat ons niet vergeten dat België maar sinds een jaar bestond en men zich aan geen oorlog verwachtte, steunend op den wapenstilstand en de bescherming der landen die de artikels van Londen onderteekenden.

De Belgen hebben zich dan manhaftig gedragen; de Turnhoutsche Burgerwacht met eenige vrijwilligers verdiende allen lof. Het gemeentebestuur erkende hunne werkdadige bijtredingen met later een certificaat daarvoor af te leveren aan de heeren Antoon Roest, schrijver, Joseph Sangtorum, beambte bij den Bewaarder der Hypotheken, Jacobus De Volder, kapitein der Burgerwacht, Frans Stroobant, koopman, en anderen, waarvan de certificaten in het archief berusten.

De krijgswenkingen van Generaal Niellon, voor zooveel het in zijn macht geweest was, waren met goeden uitslag bekroond geworden en hadden den vijand een dag kunnen tegenhouden, waarom later zijn schermutselingen als een victorie aanzien werden en door een gedenkpenning, vereeuwigd met den slag van Lier, den 18 October 1830 geleverd. In het randschrift staat: « Aux braves, la Patrie reconnaissante ». (1)

Rond 10 uren 's morgens kwam Generaal Niellon met zijn leger terug in de stad, vertoefde er niet lang en maakte zijn aftocht op Herenthals, zijn gekwetsten medevoerend. Daartoe had hij al de vrije rijtuigen in de stad opgeëischt, die vergezeld werden door J. B. Vergouwen, luitenant van de Burgerwacht, J. Borghs, sergeant major en de kapiteins F. A. Dierckx en H. Ch. de Chaffoy, doch hij moest veel bagages en de wapens der Burgerwacht achterlaten. Het bestuur der stad stelde daarover de volgende verklaring op:

Nr 6. La Régence de la ville de Turnhout déclare qu'il est de sa parfaite connaissance et de notoriété publique que des charrettes et des chevaux des trait ont été requis en cette commune les 2 x 3 Août 1831, par le corps que commandait le General Niellon pour le transport à Lierre, Malines et d'autres endroits, de fourgons, caissons et bagages, ce qu'attestent notamment avec nous les soussignés Jean Baptiste Vergouwen, lieutenant de la Garde civique Joseph Borghs, sergent-major, François Adrien Dierckx,

(1) C. De Bavay in zijne « Histoire de la Révolution belge de 1830. bl. 267 », slaat den bal mis als hij de « Mémoires de Niellon » aanvalt en deze overdreven en valsch verklaart in den veldslag van 2-3 Augustus. Voor dagen en bijzonderste handelingen stemmen Niellon's gezegden, in 't algemeen zeer wel overeen met hetgeen wij in de papieren en registers van dien tijd in 't archief te Turnhout lazen.

capitaine et Hypolitte Charles de Chaffoy, capitaine, qui ont accompagné les convois; que les transports dont il s'agit ont eu lieu lors de la retraite du corps précité au moment de l'invasion de l'armée hollandaise; que la plus grande confusion régnait alors à Turnhout; que l'état des transports effectué n'a pu être dressé que longtemps après.

Turnhout 4 février 1834.

(Copies de certificats, déclarations, etc. Archief Turnhout).

Alvorens te vertrekken had Niellon aan den Burgemeester gevraagd of hij de stad wilde verdedigen. Deze magistraat antwoordde van neen, dat hij te weinig volk onder zijne orders had om het met goeden bijval te doen. Het vervolg bewees maar al te wel de voorzichtigheid van deze weigering.

Alhoewel de Hollanders hem op korten afstand op de hielen zaten gebeurde de aftocht regelmatig, nochtans met eenige haast, want een vooruitstaande post der Burgerwacht, op uitzien geplaatst op de Heizijde, was er zelfs niet van verwittigd. Het vijandelijk leger bezette reeds de stad eenigen tijd als hij het vernam. De mannen verborgen hun wapens, deden hun uniform uit en kwamen stil-aan terug.

Bij het nieuws van den terugtocht van Niellon, begon het akelig op St. Pieterstoren te stormen: vele inwoners, vooral vrouwen en kinderen, verlieten de stad. Maar, wanneer eenige uren later, de Hollanders binnenkwamen, werd het een algemeen «*sauf qui peut*». De eenen vreesden eene vernieuwing van den Slag der Patriotten, den 27 October 1789, en dachten aan de bange dagen toen in Napoleonstijd een bende Kozakken het hier zoo bont maakten, de ouderen stelden zich eene wederwraak voor, omdat de stad een actief deel aan den opstand had genomen. De bangen of de meest verdachten vluchtten: er waren er die het Belgisch leger volgden, anderen verbleven binnen in het land. Het grootste getal liep links en rechts naar de omliggende gehuchten die ver van de heirbanen lagen, zooals Winkel, Rielen, enz., en kwam 's avonds of 's anderdaags terug.

De voorwacht van het Hollandsch leger, aangevoerd door den hertog van Saksen-Weimar, kwam langs de Patersstraat de stad binnen een uur na den aftocht van Niellon. Zij had weinig tegenstand nog op haren weg ontmoet. Alleen eenige soldaten van het korps Walckiers, die na het vertrek van Niellon onder commando van luitenant Balfour in de stad gebleven waren, wilden zich tegen het inkomen der Hollanders verzetten en lostten eenige schoten ter hoogte van het nu bestaande fabriek Meses aan de St. Theuweskapel, waar een soldaat bij dood bleef, die ter plaatse werd begraven.

Bij het inkomen der Hollanders 2e divisie (Saxe-Weimar) den 3 Augustus, ging de heer burgemeester van Lieshout met den ontvanger van het enregistrement, van Bredael, Mr Sanctorum en Mr Heuvelmans, 1e commis van den Ontvanger Loyens, als parlementaires de Hollanders te gemoet in de Patersstraat. Het onderhoud had plaats aan 't Patersplein. Van Bredael presenteerde den burgemeester aan een hoogen officier (colonel?) zeggend: « Ik heb de eer U den burgemeester der stad voor te stellen. — Is het de oude of de nieuwe, vroeg de officier. De nieuwe, antwoordde de burgemeester. Welnu, burgemeester, zeide hij op barschen toon, ik neem u als gijzelaar: bij 't inkomen der stad heeft men nog een mijner soldaten gedood; gij zult met ons de posten komen verdeelen, en op 't eerste schot dat hier nog zal gelost worden, doe ik u voor den kop schieten, hoort gij 't, burgemeester ». De officier vroeg dan aan Van Bredael wie hij was: Ontvanger van het enregistrement, klonk het antwoord. Van wien houdt gij uw ambt? Van Vader Willem, zeide hij. Welnu dan zijt gij een brave man, was het antwoord. Na de verkenning van Heuvelmans en Sanctorum, deden een officier en eenige onder-officieren hen roepen: « Leve de Prins van Oranje ».

Turnhout werd het hoofdkwartier der Prinsen.

De Generaal Van Geen, aan het hoofd van het korps waarover hij het bevel had, was langs Merxplas en Beersse tot Vosse-laer doorgetrokken, op $\frac{3}{4}$ u. afstand van Turnhout. De prinsen van Oranje, die het invallend leger aanvoerden, begeleiden het korps Van Geen en wachtten op een half uur van de stad, op den Antwerpschen steenweg, den uitval af van den strijd tusschen de troepen van Niellon en die van Saksen-Weimar. Zoodra zij de inbezitneming der stad door hunne troepen vernamen, reden zij voort en kwamen een weinig na den middag met hunnen staf de stad binnen.

Zij namen hunnen intrek in het Hôtel Terbruggen, thans het huis van den bestuurder der Middelbare School, in de Lange Begijnenstraat. De eerewijn werd door de bijzonderste burgers den opperbevelhebber aangeboden: « Ik dank u, was het antwoord van den Prins van Oranje, ik ben niet gekomen om mij als vorst hulde te zien bewijzen, maar om de rechten van mijn land te handhaven ». Dat dit het doel was der vijandelijkheden, wilde hij luid verkondigd hebben. Daarom gebood hij dat de bemachtiging van het Belgisch grondgebied door de nationale kleuren zou worden aangetoond en niet door de kleuren van zijn huis. Zoo werd de Nederlandsche vlag geheschen op den toren van Turnhout, terwijl op het marktplein, onder de bijlslagen der Hollandsche sapeurs een

groote vrijheidsboom neerviel, welk de Belgische kleuren in top voerde. (1)

De Generaal Van Geen kwam maar 's anderdaags 's morgens, den 4 Augustus, met zijne troepen, de 1e divisie van het leger, Turnhout binnen, eene sterke achterwacht op zijne vorige stelling bij Vosselaer achterlatend.

Al deze gebeurtenissen waren in eenige uren afgeloopen.

De Prins van Oranje schreef 's avonds het volgend verslag aan den Koning:

Aan den Koning.

Hoofdkwartier Turnhout 3 Aug. 1831, 's avonds.

Ik heb de eer Uwe Majesteit te berigten, dat wij met drie kolonnes heden op **Turnhout** gemarocheerd zijn, — de tweede divisie, die gisteren avond nog **Ravels** ingenomen had, in de nabijheid van welk dorp Niellon stond met eenige bataillons en twee stukken geschut, is heden ochtend ten vijf uren uit het dorp **Ravels** gedeboucheerd. Zij ontmoetten weldra de bovengenoemde vijandelijke troepen. Na eenen korten tegenstand trokken deze terug en, vervolg'd door de eerste brigade der tweede divisie, ontruimden zij **Turnhout**, waarop de stad door gemelde brigade bezet werd. Deze geheele operatie is met een zeer gering verlies volvoerd.

De tweede brigade der tweede divisie bezette **Oud-Turnhout**; de eerste divisie verliet hare bivouacs heden morgen ten vier ure, trok over **Merxplas** en **Beeree** (sic, Beersse), en stelde zich in positie, dwars op den straatweg van **Turnhout** naar **Antwerpen** bij het dorp Vosselaer (sic, Vosselaer). — De brigade Kavallerie, onder bevel van den Generaal Post, met de reserve Artillerie trok vooruit tot op de hoogte van de **Ravelsche Heide**.

Ik zelf heb mijn Hoofdkwartier hier gevestigd.

Mijne communicatie met de derde divisie is heden daargesteld; zij bezet de dorpen **Arendonck** en **Rethy**.

Volgens ingekomen berigten zouden de vroeger genoemde troepen, onder Niellon, zich op den weg naar Lier terug getrokken hebben, alwaar ook andere gedeelten der vijandelijke magt zich, naar het schijnt, vereenigen.

Ik hoop de eer te hebben, om uwe majesteit morgen nadere gebeurtenissen te vermelden, die in den loop van den dag plaats mogen hebben.

De Opperbevelhebber van het leger:

(was get.) **WILLEM, PRINS VAN ORANJE.**

(Verzameling, bl. 9).

20.000 soldaten vertoefden er nu in de stad. Het volk stond verbaasd over deze macht, daar het nooit aan gedacht had. Het verwachtte zich zoo weinig aan dezen inval, dat menige winkel niets had weggeborgen, en de koopwaren nog voor de vensters lagen als de Hollanders binnenstormden. Bij den inval begon de vijand eten te vragen, de soldaten waren dorstig en hongerig, en wat men

(1) J. E. Jansen, Turnhout in het verleden en het heden, Turnhout 1905, d. II, bl. 31.

hen niet gaf, roofden zij; vele huizen, die verlaten waren, werden geplunderd. Hollandsche soldaten waren bij de postmeesteres, de oude dame Römer, binnengevallen en hadden de hand gelegd op de brieven en de dépêches van den post. Zij hielden ook bij hen een Belgisch sapeur als krijgsgevangen. De oude dame was in haar bed gevlucht. De soldaten omringden haar, als de Heer Heuvelmans die haar gebuur was, binnenkwam om haar te bezoeken. Zij vroegen hem wat hij kwam doen, en op zijn antwoord, van een eenvoudig bezoek af te leggen, namen zij hem bij den kraag en wierpen hem aan de deur.

Op het stadhuis vonden de Hollanders nog geweren van de Burgerwacht, die men niet op tijds had kunnen verbergen. De kolonel Clerens, die een vriend van den burgemeester was, en nu geen vriendschap meer kende, wilde hem daarvoor voor den kop doen schieten, omdat hij beweerde, dat zij moesten dienen om het Hollandsch leger langs achter aan te vallen, als het vooruit trok. Hij had hem ook bedreigd eene huiszoeking te komen doen. Gelukkiglijk dat hij zijn inzicht niet ten uitvoer bracht, want in de groote verwarring, die met het wegtrekken van het Belgisch leger plaats had, had luitenant De Valck, die bij den burgemeester logeerde, een vaandel achtergelaten met opschrift: « Offert par les demoiselles de Bruxelles ». De Burgemeester wierp het later weg in den mesput en verborg den stok onder een tas hout. Deze luitenant had er ook nog op den zolder twee koffers achtergelaten met kleergoed van Hollandsche grenadiers, die men hun te Brussel in September 1830 ontnomen had.

De moedige burgemeester, die alleen van het bestuur op zijn post was gebleven, schepenen, secretaris, gemeenteraadsleden tot zelfs de commis, uitgenomen Mr Nuyens, hadden de vluchtende inwoners gevolgd, overstelpt van werk, besloot de notabelen de stad bijeen te roepen om hem te helpen in zulken doornachtigen en moeilijken oogenblik. Hij vroeg aan de Hollandsche militaire overheid, en verkreeg eene wacht van 20 man, om desnoods degenen der notabelen te dwingen die halsstarrig zouden geweigerd hebben. Hij zelf liep er eenigen halen, waartusschen Hr Joseph de Fierlant, agent der bank, die na zijne vrouw en kinderen in veiligheid gebracht te hebben, op zijn post was gebleven om de kas der Bank te bewaren. Allen beantwoordden aan den oproep en kwamen op het stadhuis den burgervader helpen om de opeischingen van allen aard te ordenen: militaire logementen, strooptochten, heen en weer komen van troepen, enz. Het was maar al bezwaren, zoo van de zijde der militairen als van de inwoners om hunne lotgevallen, dat men hoorde.

Het stadhuis was overrompeld van officieren van alle korpsen, waartusschen kolonel Clerens, een brutaal en allermoeijlkst officier. — Op eene aanmerking van een burger, riep hij in woede uit: Ik heb in de Indische koloniën gediend en weet hoe ik met de muiters moet handelen.

Dat duurde 2 tot 3 keeren 24 uren. De meeste hooge officieren hadden kennissen in de stad, zelfs Clerens had er familie, en waren uiterst best op de hoogte der gemeente. Dit is uit te leggen: in den tijd der vereeniging met Holland voor 1830, waren er vele troepen in het Ravelsch kamp ingelegerd geweest, en daar dit in de nabijheid van Turnhout lag, werd het hoofd-kwartier in de stad gevestigd. Vele betrekkingen waren alzoo ontstaan.

Na twee tot drie dagen kwam de rust in de stad terug; het volk wandelde weder heen en weer in de straten gelijk gewoonte; maar altijd bleef het verkeer zeer sterk, daar de troepen stilaan zich verwijderden. De voorwacht der Hollanders die in den nacht van den 3—4 Augustus naar Casterlé was vertrokken, eischte nog gedurig voorraad, zoodanig dat het bestuur niet alleen met de blijvende troepen te doen had, maar ook met de aftrekkende.

Den 4en Augustus verliet de 2e divisie (Saksen-Weimar) Turnhout en trok af op Gheel.

Dienzelfden dag schreef de Prins van Oranje zijn verslag aan den Koning als volgt:

Aan den Koning.

Hoofdkwartier Turnhout 4 Aug. 1831.

Ik heb de eer Uwe Majesteit te berigten, dat mijn Hoofdkwartier heden hier gevestigd is gebleven. — De tweede divisie is vooruit gemarcheerd, om te **Gheel** te overnachten. De tweede brigade van de eerste divisie houdt de stelling van gisteren op den grooten weg van **Turnhout** naar **Antwerpen** bij het dorp **Vorselaer** (sic. **Vosselaer**).

De derde divisie moet heden te **Moll** binnen rukken; de brigade van den Generaal Post met de reserve Artillerie staat heden te **Casterlé**; morgen hoop ik het Hoofdkwartier te **Gheel** te vestigen, en het leger tot tegen de **rivier de Demer** te laten voorwaarts rukken.

De Opperbevelhebber van het leger:
(was get.) **WIILEM, PRINS VAN ORANJE.**

(Verzameling, bl. 11).

De 1e divisie onder het bevel van den luitenant-generaal van Geen verliet den 5en Augustus de stad en bezette Casterlé en Gheel, terwijl het hoofdkwartier mede dien dag naar Gheel verhuisde. — Turnhout was verlost en kwam er betrekkelijk goedkoop van af.

De andere troepen vertrokken ook den 4-5 Augustus.

Wij willen dit hoofdstuk eindigen met het verhaal van een

episode van veel belang, welk zich den 3-4 Augustus hier afspeelde, omtrent het agentschap welk de « Société Générale » te Turnhout had ingericht om de nijverheid te bevoordeelen. De kolonel Clerens die deel maakte van den staf, ontmoette den heer de Fierlant op het stadhuis en vroeg hem, zeer onbeleefd, of hij het was die de Bank hield. Op dezes bevestigend antwoord, zeide hij dat hij hem gevangen nam en gebod naar het hoofdkwartier te volgen.

De prinsen van Oranje vroegen of hij fondsen in kas had en op zijn ontkennend antwoord zegde men dat men naar zijn huis, de bank, zou gaan om volgens krijgsgebruik over te gaan tot het nazien van zijn bureel en de kas. Hij kwam daar op zijn best, tegen op, maar nutteloos. Hij kon Mr Stroobant nog verwittigen van dit droevig ontwerp en vroeg hem bij te staan. Deze herinnerde zich des morgens op het stadhuis een mandaat van 6335,80 fr. ten voordeele van het gemeentebestuur voor militaire logementen gezien te hebben, en bracht in 't voorbijgaan den Burgemeester op de hoogte. Men vond den sleutel der kas niet en men brak ze open om het stuk er uit te halen. Mr Stroobant liep zooveel mogelijk om de Hollanders voor te zijn op het bureel, om het mandaat te enregistreeren, en indien 't mogelijk ware, deze som aan de roofzucht van den vijand te onttrekken. Hij kon niet regelmatig zijn doel bereiken en moest een uitvlucht gebruiken.

De Hollanders waren zoo tijdig als hij op het bureel, gevestigd op 't Patersplein. Een hooge officier, vergezeld van drie andere, begeleid van 8 grenadiers uit het korps van generaal Schuerman, bood zich aan om uit naam der Prinsen de kas na te zien, en zoo 't noodig ware de fondsen weg te nemen, die aan het Belgisch gouvernement toebehoorden. Zij zegden dat zij daartoe aangesteld waren en liet men het niet gewillig toe. zij gebruik zouden maken van de macht waarover zij beschikten. Men antwoordde hen dat er geen geld op de Bank was dat aan het gouvernement toebehoorde, dat het de bijzondere kas was van eene Maatschappij enz. Zij antwoordden dat zij zeer wel wisten, waaraan zij zich moesten houden, dat zij hoegenaamd niet twijfelden dat de « Société Générale » de kas-sierster was van den Staat, dat de inkomsten van al de lasten van het Belgisch gouvernement in het arrondissement Turnhout moesten aldaar gestort worden, dat het wel het geld was van den Staat, dat al het overige maar uitvluchtsels waren om een onderzoek te vermeiden. Na een uur onderhandelen en hunne bedreigingen vernieuwd te hebben, pakte een der officieren het register der kas en zag seffens den toestand. Zoodra gekend, zoodra eischte men het zien der fondsen. Na zich tegen misbruik der macht verklaard te hebben, moest men de stukken laten zien. De agent was half dood

van schrik, maar was toch bedaard genoeg om een nauwkeurig naziën te eischen en eene kwijting te vragen, wat men met groote moeite toestond. Dit alles had 12 uren tijd gevraagd; men telde de stukken van 5 uren 's avonds tot 4 uren 's morgens. 's Nachts verdubbelde de vijand de wacht aan het huis. Er bevond zich in de kas:

165	o/o Ducatons	Gulden: 493,19
861	stukken van 71 cents	611,31
151	o/o Fransche kronen	202,70
746	stukken van fr. 1,50	528,72
2254	escalins de Brabant	642,34
431	Fransche kronen	1181,15
40	Keizerlijke kronen	105,20
58	o/o Keizerlijke kronen	75,98
6130	Franken	2896,42
	verschillende Hollandsche stukken	1126,60
13000	Franken	6142,50
400	stukken van 3 gulden	1200,00
400	ducatons	1192,00
2000	vierde ducats	1490,00
1200	stukken van 1 gulden	1200,00
92	zakken van 300 gulden elk	27600,00
	in goud stukken van 10 en 5 gulden	26835,00
	Bankbiljetten Antwerpen en Brussel	2950,00
	Bankbiljetten (talons de billets)	5050,00
	Appoint	52,23
	Som met het kasboek gelijk	78575,39
	Gedeposeerd cautionnement	425,00

Gulden: 79000,39

(Notas de Fierlant).

Alvorens de waarden over te geven, beproefde men de borgtocht van den ontvanger en het mandaat der stad er af te trekken, wat met zeer veel moeite kon geschieden.

De agent de Fierlant kwam er zoo goed niet van af en had nadien vele moeilijkheden met de « Société Générale ». Deze maatschappij beweerde dat hij de kas niet had mogen leveren, maar het geld in zakken door twee mannen op een fourgon had moeten laden en zoo weg voeren! Nochtans had Generaal Niellon, die later tegen hem was, zelf gezegd van tot den laatsten dag geld in kas te houden om de macht soldaten die moesten bijkomen uit te betalen. Anderen benijdden hem zijne plaats en anderen nog verweten hem een Oranjesgezinde te zijn. Zijne vijanden hielden ook geenszins voor oogen hoe snel en onverwacht de gebeurtenissen van den inval hadden plaats gehad. De burgemeester en eenige anderen namen evenwel zijne verdediging op en stelden hem als een nauwkeurig en voorbeeldig agent voor, die nooit aan zijn plicht en eer te kort hadde willen blijven, gelijk het een de Fierlant behoorde. Hij trok

zich de zaak erg aan en kwijnde. Eindelijk, de „Société Générale” beter ingelicht zijnde, herstelde hem in zijn recht, gaf hem zelfs den achterstalligen intrest van zijn borgsom weder, maar het was te laat. De agent stierf in het begin van 1835, grootendeels ter oorzake van het leed welk de valsche beschuldigingen hem berokkend hadden.

De triomftocht der Hollanders duurde niet lang.

Na de bezetting van Leuven, den 13 Augustus, werd hen dien-zelfden dag bekend gemaakt, dat aangezien het verdrag tusschen Z. M. den Koning der Belgen en den Koning van Frankrijk, zij met kleine dagmarschen naar het vaderland zouden terugkeeren.

Het Fransch leger, onder bevel van den maarschalk Gerard, was in België getrokken, om deze overeenkomst uit te voeren en reeds voorwaarts Wavre voortgerukt, op den linker flank van 't Hollandsch leger. Den 14 Augustus begon het Hollandsch leger des-zelfs rugwaartsche beweging, opgevolgd door de troepen van den Franschen maarschalk.

De eerste divisie van het Hollandsch leger van Diest trok over Gheel op Turnhout, den 19en Augustus, om de Provincie Noord-Brabant te bereiken. De Hollandsche luitenant generaal Van Geen was dien dag in Turnhout, waar hij over een vijftiental dagen zoo triomfantelijk was binnengekomen en nu zoo schandelijk moest terugkeeren. Hij ontmoette aldaar eenen aide-de-camp van den maarschalk Gerard, vergezeld van een Belgische officier, aan wien door den maarschalk den last was opgedragen om te zien dat, ingeval aldaar of in de nabijheid eenige Belgische troepen aanwezig waren, dezelve op eenen behoorlijken afstand van de Hollandsche troepen werden verwijderd, en alle mogelijke aanraking tusschen de Hollandsche en Belgisch-Fransche troepen voorkomen.

Fransche troepen logerden te Turnhout, den 19en en 20en Augustus. De tiendaagsche veldtocht was afgeloopen, ten spijte der Hollanders, die zoo meenedig den wapenstilstand hadden verbroken.

ZESDE HOOFDSTUK.

Statistieken van Turnhout in 1830-1831

Dit hoofdstuk verklaart den toestand der stad in de twee eerste jaren der Onafhankelijkheid en dient om vele inrichtingen en familiën alsdan bestaande te doen kennen. Het is eene belangrijke bladzijde om de vergelijking te maken met den toestand in het Jubeljaar en te laten zien welken vooruitgang de stad op honderd jaar gemaakt heeft. Het vult alzoo als bewijsstuk het voorgaande hoofdstuk aan over het Bestuur der stad in 1830—1831.

Inrichtingen

HANDEL EN NIJVERHEID.

Linnenbleekerijen. — Hendrickx, Borghs, We.

Brouwers. — Devel, te Schoonbroeck, Dierckx E. N., Dierckx J. B., Herenthalsstraat, Hendrickx We J. B., Botermarkt. Huybrechts, te Schuerhoven, en Lauwers, te Oud-Turnhout.

Steenfabriek. — Dierckx.

Tijckenfabrieken. — Borghs We, Capet, Hendrickx, Lenaerts, op de Markt, Debout, Gasthuisstraat, De Nef, Herenthalsstraat, Engelen J., De Somer-Van Lokhorst, Nieuwstraat, Gouweloos, Patersstraat, Marynen We, Otterstraat, de kinderen Mertens, Valé We.

Kanten. — Lenaerts, Marynen We en van Turnhout.

Slijters. — Deckx, Otterstraat, Hendrickx J. B. en Stijnen.

Hôtels. — De Zevenster, De Gulden Poort, Het Ossenhoofd.

Drukker-Boekhandelaar. — Brepols, op de Markt.

Apothekers. — Achten, de Gottal, van Everbroeck.

Zoutkeet. — Peeters.

BESTUUR.

Zie hoofdstuk III.

BELASTINGEN, DOUANEN, AC- CYNSEN.

Opziener. — Legros.

Contrôleur. — Debouge.

Ontvanger. — Loyens J. B.

ENREGISTREMENT, HYPOTHE- KEN.

Ontvanger. — Van Bredael.

Naziener maten en gewichten. — Van de Velde J. S.

GEVANGENHUIS.

Voorzitter. — Van Lieshout J.
Leden. — De Fierlant F., Versteyle
W., Mermans H., Van Genechten
N. F. J., Vandenhove A., Don
nez M. R.

Gevangensbewaarder. — Bemont.

RECHTBANK VAN EERSTEN AANLEG.

Voorzitter. — Versteyle W.
Ondervoorzitter. — Van den Ho
ve A. J.

Rechter. — Boone L.
Bijgevoegd rechter. — Van Ge
nechten.

PARKET.

Prokureur des Konings. — Van
Nuffel F., de Fierlant F., Ooms I.
Substituut. — De Bray F.

GRIFFIE.

Griffier. — Wuyts P. J.
Commis-griffier. — Gouweloos P. J.
Advokaten. — Van Genechten F.
W. en De Limpens K.
Pleitbezorgers. — Roest J., Mes
maekers G., Van Bouwel R. J., Schou
terden N.

Huissiers. — Bouché M., Schij
nen J. B., De la Costa, Dens P.

VREDEGERECHT.

Rechter. — Coomans.
Griffier. — Clymans J. C.
Huissiers. — Schynen J. B., De la
Costa.

KAMER DER NOTARISSSEN.

Voorzitter. — De Visser M. F.
Syndic. — Dierckx.
Verslaggever. — Donnez C. F.
Schatbewaarder. — Van den Eynde.
Secretaris. — Mermans H. P.
Notarissen. — Dierckx J., Donnez
K., Devissier M. F., Mermans H. P.

GENEESKUNDE.

Dokters. — Fries G., Smits J., Van
Everbroeck J. F. X., Van Oorschot,
N. F.

Chirurgyn. — Laenen G. S., Brug
geman J. B.

BANK.

Agentschap der « Société Gén
érale ».

JAARMARKTEN.

De eerste Zaterdag na 15 Maart,
8 dagen. — Den 18 October, 8 dagen.
Zaterdag na Half-Vasten. — 3e Za
terdag in Mei. Zaterdag na S. Eloui.

POSTWAGENDIENST.

Concessionaris. — Pitot Mar. Ther.
Kantoren. — Antwerpen, Turnhout.

1 April — ult° September.

Vertrek Turnhout. 6 u. 's morgens.
Westmalle 8½ u.
Wyneghem 10 u.
Antwerpen 11 u.
Vertrek Antwerpen 4 u. 's avonds.
Wyneghem, 5 u.
Westmalle 6½ u.
Turnhout 9 u.

1 October — ult° Maart.

Vertrek Turnhout 7 u. 's morgens.
Westmalle 9½ u.
Wyneghem 11 u.
Antwerpen 12 u.
Vertrek Antwerpen 3 u. 's avonds.
Wyneghem 4 u.
Westmalle 5½ u.
Turnhout 8 u.

Vracht der plaatsen:

Geheele weg = f. 2.25.

Vrachtgoederen:

Per 100 Ned. P. = f. 2.34.

SCHUTTERIJ.

Kapitein. — Dierckx J. A.
Kapitein. — Mesmaekers.
Luitenant. — Van Gorp J.
Luitenant. — Hendrickx F.
2e Luitenant. — Roest J.
Secretaris Luitenant. — Liebrechts
J. F.
Kwartiermeester - Luitenant. —
Gerstmans M.
Onderadjutant. — Gouweloos J.
Auditeur. — Van Genechten W. F.
Dokter. — Smits J.
Instructeur der tamboers. — Ou
denhoven.
Exercitieplein. — Op 't land van
We Proost.

MAATSCHAPPIJEN.

Société de l'Harmonie.
Schutters «De Edele Handboog».

EEREDIENST.

Kerken. — Turnhout, Oud-Turnhout, Schoonbroek, Oosthoven, Zevendonck.

Theobalduskapel te Turnhout.
Gestichten. — Begijnhof, Gasthuis, Meisjeskostschool der Sepulchrienen, Meisjes- en Jongensweeshuis, Weldadigheidsbureel.

PRIESTERS.

Moons J. J. J., Pastoor St. Pieter T.

Keersselaers P. D., Pastoor Oud-Turnhout.

Molenberghs J. G., Pastoor Schoonbroek.

Jacobs, P. J., Pastoor Zevendonck.

Michielsens P. A., Pastoor Gasthuis Turnhout.

Bayens A., Pastoor Begijnhof.

Moons, J. J. J., Bestuurder Sepulchrienen.

Van Gorp, Mertens C., Maes, Pastyn, Decart, Adriaensen, Diels, Janssens, Hendrickx, Verhulst, Smolderen.

Burgerwacht

TOESTAND OP 11 7ber 1831.

	Officiers	Onder-Officiers	Corporalen en Wachten
Bataillon	12	18	341
Staf	15	6	—
1e Bataillon	24	36	688
2e Bataillon	28	42	768
	<u>79</u>	<u>102</u>	<u>1797</u>
Totaal			1978

Budget de la ville de Turnhout pour l'exercice 1831

Population 12.493 âmes.

Titre 1er. — Recettes municipales.

CHAPITRE I^r.

Recettes extraordinaires.

Paragraphe I. — Restant disponible des années antérieures.

1. Excédent du Budget de l'année précédente	99.90½
Excédent du compte de 1829	5286.70½
Total:	5386.61
A déduire le boni du budget 1830	3663.00½
Différence, boni:	1723.60½

Paragraphe II. — Autres recettes extraordinaires.

2. Ventes de bruyères	2000.—
3. Fonds de réserve de 2 o/o 1830	453.57
4. Subside accordé par arrêté du Régent de la Belgique en date du 8 Mars 1831 à titre d'avance, remboursable par cinquième d'année en année	5000.—
5. Cotisation personnelle	3676.36
Total:	12853.53½

CHAPITRE II.

Recettes ordinaires.

Paragraphe I. — Centimes additionnels.

6. Centimes additionnels aux contributions foncières personnelle et mobilière	1600.—
---	--------

Paragraphe II. — Taxes municipales:

7. Cotisation personnelle à charge des personnes tenant des vaches et à raison du beurre consommé par elle . . .	275.—
8. Produit de l'octroi municipal y compris le droit d'abattage	16000.—

9. Location des places aux foires et marchés	605.—
10. Location des places dans la Boucherie	150.—
Idem des bancs dans la Boucherie	546.—
11. Contribution à charge des propriétaires des chiens Lévrier	42.—

Paragraphe III. — Revenus Divers.

12. Produit des actes de l'Etat civil	25.—
13. Location des maisons et usines commerciales	722.47
14. Biens ruraux communaux. Prix de ferme	1110.30
15. Location de la pêche	68.69½
16. Indemnité de Casernement de la gendarmerie	130.—

Total: 21274.46½

Récapitulation:

Recettes extraordinaires	12853.53½
Revenus ou recettes ordinaires	21274.46½

Total: 34128.00

Titre 2. — Dépenses ordinaires des deux premières catégories.

CHAPITRE 1^r.

Paragraphe I. — Administration locale.

1. Traitement des membres de l'Administration locale	1600.—
2. Traitement du Secrétaire	812.50
3. Traitement du Receveur Municipal	575.—
4. Frais d'administration suivant Etat ci-annexé	1380.59
5. Traitement du sonneur des cloches	60.—
6. Entretien des batiments communaux	1050.—
7. Entretien des pavés et chemins	150.—
8. Entretien des aqueducs et ponts	330.—
9. Curement des rivières	50.—
10. Entretien des pompes et puits	100.—
11. Entretien des horloges etc.	120.—

Paragraphe II. — Sûreté public.

12. Traitement du Commissaire de police	590.62
13. Traitement de 4 gardes champêtres	848.61
14. Habillement des gardes champêtres	150.—
15. Habillement veilleurs de nuit ou pompiers	300.—
16. Habillement du veilleur de nuit au clocher, la lumière comprise	146.—
17. Eclairage	350.—
18. Entretien des corps de garde	20.—
19. Feu et Lumière	50.—
20. Entretien des pompes à incendies	50.—
21. Traitement des pompiers	61.—
22. Traitement des experts pour la salubrité	85.—
23. Entretien de la literie de la caserne des gendarmes	160.—
24. Frais de conduite des miliciens	16.—
25. Traitement du commissaire voyer	16.—
26. Gratification au Brigadier des Gardes champêtres	12.—
27. Achat d'une pompe à feu	550.—

CHAPITRE IIe.

Paragraphe I. — Etablissement de bienfaisance.

28. Secours aux hospices	900.—
29. Bureau de bienfaisance	9000.—
30. Métier pour les mendiants	1000.—
31. Traitements des Medecins chirurgiens et sage-femmes, des pauvres	520.—
32. Intérêts dus à la Maison des Orphelins	299.50
33. Intérêts dus à la Maison des Orphelins	200.—

Paragraphe II. — Culte.

34. Loyer de la maison pastorale	283.50
35. Traitement du desservant de Vieux Turnhout	300.—
36. Traitement du vicaire (Verhulst)	118.13
37. Traitement du Chapelain de Schoonbroeck (Molenberghs)	118.13
38. Loyer du cimetière	42.86
39. Intérêt du à la fabrique de Turnhout	42.86

Paragraphe III. — Instruction publique.

40. Traitement des professeurs des écoles latines etc.	(1208.60)
41. Traitement des instituteurs et autres frais des écoles in- férieures	726.96
42. Indemnité du Loyer à un instituteur primaire	
43. Achat des prix pour les Ecoles inférieures	40.—
44. Achat des prix pour l'école des pauvres	10.—
45. Chauffage pour l'école des pauvres	30.—
46. Frais de papier, plumes, encre, livres, pour id.	70.—

CHAPITRE III.

Dépenses imprévues.

47. Fonds de réserve de 2 0/0 sur les revenus ord.	425.48½
Total: 23711.88½	

Recapitulation:

Revenus et recettes extraordinaires	34128.—
Dépenses des deux premières catégories	23711.88½

Reste disponible: 10416.11½

Titre 3. — Dépenses des trois dernières catégories.

CHAPITRE I^e.

Dette constituée:

48. Rentes perpétuelles	1593.51
49. Rente de la dette exigible	981.—

CHAPITRE IIe.

50. Pour remboursement de la dette exigible	
---	--

CHAPITRE III.

Dépenses de simple agrément et autres dépenses extraordinaires:

51. Fêtes publiques	80,—
52. Frais de surveillance de l'entretien de chemins vicinaux	
53. Frais d'élagage, échenillage et plantation d'arbres	50,—
54. Pour secours à des passagers indigents	25,—
54bis. Frais de défrichement de bruyères de la commune en faveur d'ouvriers sans travail	5000,—
54ter. Supplément au crédit pour frais d'administration pour 1831	98.21½
55. Frais de logement et de nourriture de Miliciens à Westmalle	73.78
56. Frais de transport des mendiants, militaires malades prévenus et condamnés	26.25
57. Frais d'épreuve de manutention de pain	28.61
58. Frais de voyage à Anvers de l'instituteur de l'école des pauvres de cette ville pour y prendre connaissance d'une nouvelle méthode d'enseignement de l'art. d'écrire	20.72
59. Frais de vente de bruyères de la ville	174.54
60. Frais de vente de gazons de bruyères de la ville	9.39
61. Frais de vente de tourbes de bruyères de la ville	24.93
62. Frais de culte en faveur du Sr Janssens prêtre	12.19
63. Prix aux élèves et autres frais relatifs au collège	146.66
64. Traitemens des personnes salariées appartenant à l'exgarde communale pour l'exercice 1829	220.75½
65. Frais d'habillement des anciens gardes communaux indigents	553.43
66. Frais de confection d'objets servant à l'enseignement dans les écoles primaires	61.07½
67. Traitement de l'instructeur des tambours de l'exgarde communale	45.00
68. Indemnité à la veuve Proost pour l'usage d'une pleine ou lieu d'exercice pour l'exgarde communale	8.00
69. Frais des logements et transport payé aux bourgeois à l'occasion du séjour en cette ville dans le mois d'octobre 1830 de différens gendarmes de diverses provinces	148.25
70. Fourniture de 9 paires de souliers aux premières troupes belges venues en cette ville	26.67
71. Fourniture d'une peau de tambour aux mêmes	2.50
72. Frais de solde des ex-gardes communaux qui ont monté la garde avant l'arrivée des troupes belges en cette ville	359.35
73. Frais de voyage de deux exprès employés pour le Général Niellon	2.40
74. Frais de guides pour le service militaire	108.22½
75. Salaire accordé à un aide concierge de la maison de ville	31.85
76. Pour livraison de paille aux postes des troupes belges	2.94
77. Pour réparation d'un bari à genièvre pour la troupe	1.10
78. Pour débours faits par le brigadier des gardes champêtres à l'occasion de la prise de chevaux hollandais par les belges	0.81
79. Pour débours de salaire à des ouvriers employés au parc des chevaux	61.39½
80. Pour frais d'imprimés pour la milice nationale 1830	20.63

81. Pour frais de voyage de Mrs Van Bredael et de Limpens à Bruxelles, Anvers et Herenthals pour le compte de la ville et pour lesquels frais le premier a reçu f. 76.50 et le second f. 27,—	103.30
82. Pour achat de bois de chauffage pour les postes militaires	91.13
83. Pour réparation de caissons à poudre pour la troupe	20.30
84. Pour paiement fait à Simon Verkooyen comme messager du Général Niellon sur Moll, Baelen et Hoogstraten	49.29
83. Traitement du Sr Lopik, instructeur de l'ex-garde com.	66.66

Récapitulation générale

Pour l'année courante

	Pr l'administra- tion locale	Par les Etats provinciaux
Restant disponible après les dépenses des deux premières catégories	10295.82	10416.11½
Dépenses des trois dernières catégories	10295.82	10334.05½
Excédent		fr. 82.06

Ainsi arrêté et proposé par l'administration municipale de Turnhout, le 1er juin 1831.

(was get.) J. Van Lieshout, de Fierlant, J. Peeters, J. A. Dierckx, L. Dierckx, J. P. Noten, P. Clymans, J. Mermans, J. Dierikx Zoon, J. J. A. Capet, secrétaire.

Vu et arrêté par la Députation permanente des Etats de la Province d'Anvers, le présent budget sélevant en recettes à 34128
en dépenses à 34045.94

Excédent fr. 82,06

Par ordonnance:

Le 23 Juin 1831

Le Griffier:

CH. ROGIER.

(was get.) J. B. D'EGREMONT.

Uit de Rekening van 1831

BEZOLDIGINGEN

1	Betaeld aan den heer Van Lieshout, borgemeester voor zijn tractement	fr, 700,00
2	Betaeld aan den heer Noten, schepen, voor idem van 1 Januari 1831 tot 17 8ber inclusus	238,84
3	Betaeld aan den heer F. de Fierlant, schepen voor idem van 9 Maart 1831 tot eynde Xber inclusus	243,55
4	Betaeld aan den heer Teurlinckx, schepen, voor idem van 1 Januari 1831 tot 8 Maart inclusus	36,45
5	Betaeld aan den heer C. Stroobant, schepen, voor idem van 17 8ber 1831 tot 31 Xber inclusus	61,16
6	Betaeld aen de leden van den Raed voor presentiegeld, ingevolge bijgevoegden staet	300,00
7	Betaeld aen den heer Capet voor zijn tractement als secretaris der stad	812,50
8	Betaeld aen den heer J. D. Swaan als stads ontfanger voor zijn tractement	575,00
9	Betaeld aan den heer J. J. Nuyens, klerk voor zijn tractement	500,00
10	— — — — A Vues, klerk, voor idem	250,00
11	— — — — J. J. Cremers, stadshode, voor idem	200,00
46	— — — — J. B. Peeters, klokkenist, voor idem	60,00
99	— — — — J. Weygers, als opwinder der stadshorloge, voor zijn tractement	81,24
101	Betaeld aan den heer Leyten, als commissaris van politie, voor zijn tractement	590,62
102	Betaeld aan den heer P. Rocvers als agent van politie, voor zijn tractement	236,25
103-105	Betaeld aan de heeren D. Geers, E. B. Dierckx, P. J. Van Bourgonie als veldwagters, voor hun tractement, elk	204,12
107-114	Betaeld aan 8 nachtwakers voor 121 nachten waken in 1831, elk	36,30
115	Betaeld aen J. Weygers, thorenwagter voor zijn tractement	123,72
182	Betaeld aan de heeren Fries en Smits als doctours van den armen voor idem	300,00
193	Betaeld aan heer G. Laenen Chirugyn van den armen v. idem	120,00
184	Betaeld aan Vrouw Bayens, vroedvrouw, voor idem	100,00
195	Betaeld aan heer Kruijshoofd als meester der armschool voor idem, 1e half jaar 1830-1831	125,00
198	Betaeld aan Heer F. Dierckx, ondermeester der armschool, voor idem, 9e laatste maand 1831	37,50
200	Betaeld aan heer Sanders, stadsschoolmeester, voor idem	100,00
201	Betaeld aan heer Verschuieren, voor idem	85,71
202	Betaeld aan heer J. B. Claessens, voor idem	106,26
203	Betaeld aan heer Luyckx, voor idem	42,85
204	Betaeld aan heer P. J. Geudens, voor idem	30,00

Nr 1.
EXERCICE 1830.

Etat des Hospices dans la ville de Turnhout

Nombre des Hospices	Revenus				Dépenses		Population des Etablissements					Observations	
	donations	collectes	Subsides de la Ville	Total	Charges et frais d'admini- stration	Entretien et nourriture	Total	Malades	Vieillards	Infirmes	Enfants		Total
	A				C								
Hopital civil	3200,40		900,—	4100 40	634,—	3600,—	4234,—	31	6	3	1	41	A. Dans l'article donations on a compris le produit des retribu- tions des malades aisés, le sa- laire des sœurs pour soins aux malades hors de l'établissement.
Infirmierie	1670,20			1670,20	452,—	1205,—	1657,—	4	8	5	"	17	
Maisons des		B											B. Dans cette somme est com- pris le produit du travail des orphelins.
Orphelins	492,20	380,—		872,20	140,—	833,—	973,—	"	"	"	12	12	
Maisons des													C. Dans cette colonne on a com- pris la contribution foncière de biens fonds, le traitement des Directeurs, Directrices, et domestiques des maisons d'or- phelins.
Orphelins	276,—	2100,—	200,—	2576,—	300,—	2200,—	2500,—	"	"	"	35	35	
Total:	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	

FAIT par la Commission des Hospices à Turnhout le 20 Juillet 1831.

Le Secrétaire,
E. DONNEZ.

Le Président,
J. VAN AEL.

Opsommingstaat uit het optellingsregister van 1830

VRIJE BEROEPEN

Bedienaars van den Eeredienst	Beambten			Wetenschappen			Schoone Kunsten			Lithographie	Muziek- meesters
	Staat	Prov.	Stad	Leeraars	Dagblad- schrijvers	Studen- ten	Schilders	Teeke- naars	Bouw- meesters		
29	101	1	68	3	1	115	1	1	1	1	4
Balie		Geneeskunst									
Notarissen	Dokters	Chirugyns	Vroedvrouwen	Apothekers	Gasthuiszusters						
11	5	3	5	4	16						

BEROEPSNIJVERHEID

Fabrikanten, Negocianten, Bankiers, Wisselagenten, Winkeliers, Leurders, enz.	Eigenaars, Renteniers.	Landbou- wers, Hoveniers.	Stielman- nen,	Bakkers, Molenaars, Brouwers, Slachters.	Ondernemers van publieke werken en leger	Diligentie- houders, Schipper, Visschers, Koetsiers.	Herbergiers
422	750	380	201	54	2	5	106
Werklieden, Knechten,	Anderen, Vrouwen, Kinderen,	Ondersteund door de Weldadigheid					
2090	6860	1770					

Lagere scholen in Turnhout den 10 December 1830

Benaming	Programma	Onderwijzers	Tractementen	Getal	
1. Gemeenteschool.	Lezen, schrijven, vlaamsch en fransche taal, rekenen en aardrijkskunde.	J. G. Sanders, voorloopig benoemd in de plaats van Ant. Hanlet + 21 November, - geboren te Lier.	van de stad = 136.35 v. d. leerlingen = 346.68 483.03	Jongens	Meisjes
2. Idem.	Lezen, vlaamsch vlaamsche en fransche taal en rekenen.	Hendrik Verschueren, geboren te Turnhout.	van de stad = 85.71 v. d. leerlingen = 315.— 400.71	27	20
3. Idem.	Lezen, vlaamsch, schrijven en de eerste beginselen van rekenkunde.	J. B. Claessens, geb. te Turnhout.	van de stad = 106.26 v. d. leerlingen = 93.00 199.26	25	20
4. Idem.	Idem.	Joseph Luyckx, geb. te Oud-Turnhout.	van de stad = 42.85 v. d. leerlingen = 102.— 81.61	10	9
5. Idem.	Idem.	P. J. Geudens, geb. te Turnhout.	van de stad = 30.— v. d. leerlingen = 132.— 132.—	30	20
6. Kosteloze Armen-school.	Idem.	W. Kruyfhoofd, geb. te Zaandam (Holland).	van de stad = 200.—	120	51
7. Idem. Op 't Begijnhof.	Idem.	Joanna van Deventer, geb. te Antwerpen. Isabella Jespers, geb. te Eekeren.	van de Commissie der Godshuizen, = 141.75	42	

VILLE DE TURNHOUT

EXERCICE 1830.

Etat des Secours distribués à domicile par
l'Administration des Pauvres à Turnhout
pendant l'année 1830

REVENUS				DÉPENSES		Total des ménages secourus				Observations
Donations, Rentes, etc.	Collectes	de la ville	Total des Revenus	Charges et Frais d'administration	Distribution de toute nature	Total des Dépenses	pour plus de la moitié de leurs besoins	pour la moitié de leurs besoins	pour moins de la moitié de leurs besoins.	
1. Rentes	"	"	2200,47 ¾	Frais d'administration		158,88				La Contribution foncière de 1830, n'a pu être payée qu'en 1831 — le nombre des ménages secourus plus élevé en 1830 qu'en 1829, de 135, est parvenu du manque des ménages, et par la stagnation des fabriques depuis le mois d'octobre dernier et de la cherté des vivres.
2. Loyers de maisons	"	"	283,50	Fondations		30,98 ½				
3. Subsidés	6000,—	"	6000,—	Contributions foncières		" "				
4. Collectes	624,95	"	624,95							
5. Recettes extraordinaires	"	"	87,00		Solde débiteur du Compte de 1829	77,45 ½				
6. Loyers de terres	"	"	462,15 ½		Habillement	706,20				
					Pensions	2058,48 ½	275	285	365	
					Pain	2863,13				
					Argent	1820,—				
					Loyers de maison	125,76 ½				
					Cerceuils	88,02 ½				
					Médicaments	621,42				
					Dépenses extraordinaires,	217,93				
Total f. 9,658,17 ¾				Total f. 9,668,27 ½						

Ainsi fait et rédigé le Présent Etat par la Régence de la ville de Turnhout, le 25 Juillet 1831.

Par ordonnance,
Le Secrétaire,
J. J. D. CAPET.

Le Bourguemestre,
Jh. VAN LIESHOUT.

Kunstschilderijen in Turnhout

In St. Pieterskerk. — Het Laatste Avondmaal door Boyermans, meesterstuk van den schilder. — Twee schilderijen, gesneden uit een groote, verbeeldend St. Franciscus met een schaap en Ste Clara met een ciborie, door David Teniers, 1638. — St Sebastiaan en Ste Lucia vergezeld van eenige engelen, door J. E. Quellyn.

Op het Stadhuis. — Eene gouvernante van België (Maria van Hongarië) met opschrift: D. Maria Caroli V Imp. Soror Regina Hungar. Domina Binchii et Turnholt Gubernatrix Belgii, door H. Holbein. Zij hangt in de schepenzaal naast de schouw. — Portret van Prinses Amalia van Oranje, omringd van vier engelen die een overvloedshoren en een wapenschild dragen. Hangt ook in de schepenzaal en is geschilderd, door J. Mytens. (Dit is mis en moet zijn: Portret van Maria Van Zimmeren, Vrouwe van Turnhout na Amalia van Solms). — Portret in slechten staat der hertogin Maria van Brabant, stichster van het kasteel. Hangt in de voorzaal. (Dit is mis en moet zijn: Portret van Amalia van Solms). — Portret van Willem III koning van Engeland, prins van Oranje en opvolger van Maria Van Zimmeren. Hangt in een gebeeldhouwde kader nevens Maria Van Zimmeren in de schepenzaal. — Portret van Philips IV koning van Spanje. Hangt ook in een gebeeldhouwde kader in de schepenzaal nevens de twee anderen.

Bij Mr J. F. Noten, waskaarsmaker hangt een kostelijk stuk verbeeldend een boer die zijne pijp wil aansteken, zoo fraai gepenseeld dat men zou zeggen dat het van de school van Rubens is, doch is geteekend: Stuaenus.

Mr J. A. A. Dierckx, notaris te Turnhout bezit eene schilderij: een hond die de kop van een kalf onder zijn pooten houdt, van C. De Vos.

In de Kerk van Oud-Turnhout prijken eene groote schilderij in slechten staat, het laatste Avondmaal, door E. Quellyn, en een andere groote, verbeeldend St. Bernardus voor O. L. Vrouw nedergeknield, van G. De Crayer.

Naam-lijst der Ingezetenen van de Stad Turnhout, welke jaarlijks in de verponding, buiten het Patent-regt, 30 guldens en daar boven betalen, en bevoegd zijn om tot Kiezers te worden benoemd.

Namen, Voornamen en Woonstede.	Namen, Voornamen en Woonstede.
WIJK 1. Markt (Oost). — Papenstraatje. — Selderbosch. — Nieuwstad. — Patersstraat (Oost). — Lindekens. — Weg op Oosthoven. — Oosthoven. — in den Horst — Opstal. — Oud-Turnhout — Roskam — Zandstraat. — Otterstraat (Noord). — Maas. — Spinnepkop. — Klinkstraat. — Kom der Vaart. — Castelyn (Vaart). — Ooststraatje. Dierckx, Josephus, Adrianus, Augustus, Notaris, f. 85.09 ½. Van Lieshout, Josephus, Burgemeester na Dierckx, f. 78.76. De Fierlant, Carolus, Priester f. 76.—. Michielsens, Jacobus, f. 201.78. Hendrickx, Franciscus, Rijtuig-huurder, f. 113.56. Martinot, Antonius. — Pitot. Postrijder, f. 179.22. Lenaerts, Joannes Antonius-Van Gorp, Fabrikant, f. 158.42. Dierckx, Cornelius, 46.41. Van Gastel, Joannes. Rapson Franciscus, (Robson), 78.30. Brepols, Philippus Jacobus, Drukker, 219.86. Geudens, Carolus. Capet, Joannes Josephus Desiderius, Secretaris der stad, 69.36. Verreet, Petrus, 40.36 ½. Thys, Wilhelmus, Rentenier, 59.81. De Gottal, Guilhelmus Gysbertus, Apotheker, 104.55. Peeters, Georgius, Negociant, 269.45.	Janssens, Jacobus, Landbouwer, 37.25 ½. De Fierlant, Josephus Ludovicus, Agent der Bank, 359.01. Hanlet, Antonius. Loyens, Joannes Baptista, Ontvanger der Contributiën, 84.91. Fabry, Martinus, 35.56. Engelen, Joannes Baptista, Huurhouder, 91.07 ½. Stroobant, Carolus, Negociant, 50.37. Roosen, Cornelius, Fabrikant, 76.08 ½. Dierckx, Adrianus, Bakker, 79.20 ½. Mercie, Franciscus. De Jough, Sebastianus, Molenaar, 65.54 ½. Proost, Franciscus, 43.61 ½. Mertens, Henricus, Particuliere, 63.46. Van Gils, Cornelius. Mertens, Adrianus. Vogels, Adrianus, 46.15. Straelen, Joannes Baptista, Bleeker, 115.11 ½. Loyens, Egidius, Negociant, 35.34 ½. Van Laer, Melchior, Landbouwer, 76.56 ½. Engelen, Jacobus, 65.67 ½. Van Laer, Melchior, 43.86. Dierckx, J., 47.33. Gouweloos J., 45.52 ½. De Jong J., 65.29. Mertens P. hij J. B. Joosten, 73.08. Nuyens, Josephus Joachim. Dierckx, Joannes Josephus. Van Lissum, Simon, Particuliere, 98.24 ½.

Namen, Voornamen en Woonstede.

Joostens, Joannes Baptista, Particuliere, 40.32½.

Teurlinckx, Joannes Frans, 64.97.

WIJK 2.

Markt (Zuid). — Otterstraat (Zuid). — Beekestraatjen. — Kwakkelstraat. — Draaiboom. — Einde Otterstraat. — Zandstraat (Zandberg). — Oud-Turnhout (Brug). — Dijkzijde. — Broeckzijde. — Heyken. — Grumstede. — Graatakker (Oost). — Herenthalsstraat (Oost) — Muyenborgh.

Swaan, Joannes Dominicus, Stadsontvanger, 175.19½.

Joosen, Petrus Franciscus, Priester.

Joosen, Joannes, Particuliere, 60.06¼.

Joosen, Augustinus, Negociant, 84.06.

Mertens, Priester, 39.03.

Van Pelt, Fredericus, Negociant, 64.77.

De Croon, Joannes, Negociant.

Smitz, Jacobus, Dokter.

Dierckx, Joannes, Frans, Theod., Burgemeester, 184.83.

Castelyns, Petrus, 58.60.

Deckx, Petrus, 75.26½.

Lindekens, Joannes Lambertus, Tijckfabrikant, 57.28½.

De Gottal, Judocus, Rentenier, 103.45.

Merla, Egidius, 52.79½.

Noten, Joannes Franciscus, Slotmaker, 57.68.

Van Gorp, Jacobus, Negociant.

Goris, Petrus.

Mertens, Josephus, 83.33½.

Leyten, Franciscus, 43.22½.

Diels, Cornelius, Winkelier, 68.26.

Hendrickx, Martinus, Particuliere,

Donnez, Carolus, Notaris, 60.36½.

Verherbruggen Augustinus, 47.13.

Peeters Petrus Joannes (Slagmolen), 39.72.

Peeters Antonius (Slagmolen), 39.02.

Ooms Léonardus.

Verschuieren, onderwijzer.

Namen, Voornamen en Woonstede.

WIJK 3.

Herenthalsstr. (West). — Graat-akker (West). — 10 Geboden. — Veldhoek (Dillenshutten). — Lokeren (Oost). — Antwerpschen steenweg. — Molenstraat — Iochtenberg. Nieuw Kruishuis. — Kruishuis. — Gasthuisstraat (Oost). — Korte Gasthuisstraat. — Vianen. — Hofken — Groenendaal. — Hoipoort. — Markt (Zuid).

Van der Laet, Joannes Baptista, Ketelaar, 54.27.

Van de Luytgaetde, Jacobus, Negociant, 64.49½.

Van der Bueren, Franciscus.

Van Bouwel, Renerius, Policie-commissaris, 36.77.

Savelkoel, Theodorus, Huidevetter, 118.53.

Van Doren, Petrus, 194.88½.

Albrechts, Joan., Baptista, 42.61½.

Vissers Martinus, Franciscus, 269.72.

Verbueren J., 39.84½.

Van Gorp J., 43.00½.

Van de Put Henricus, 36.52.

Hendrickx J. F., 37.17½.

Biermans J. B., 50.41½.

Van Oorschot, Nicolaas.

Van Mechelen, Joannes, 37.26½.

De Nef, Petrus Josephus, Distrik-commissaris, 287.63.

Dierckx, Joannes Baptista, Landbouwer, 90.08½.

Vues, Martinus, Negociant, 40.31.

Vues, Joannes Franciscus, Particuliere, 103.90½.

Dierckx, Egidius, Norbertus, Brouwer, 74.85½.

Van der Vliet, Jacobus, Fabrikant, 112.68.

Vertommen, Henricus, Landbouwer.

Mertens, Franciscus, 47.71½.

Stoop, Joannes, 67.58.

Bruggeman, Joannes Baptista, Chirurgijn, 49.80½.

De Bont, Cornelius, Fabrikant, 74.26.

Van Bevelo, Joannes, Negociant, 80.19½.

Aerts, Joan., Landbouwer, 56.68½.

Namen, Voornamen en Woonstede.

Van Pelt, Joannes, Hôtelhouder, 103.69.
De Volder, Ferdinandus, Hôtelhouder, 53.32½.
Van Genechten, Walterus Franciscus, Particuliere, 297.76.
Van Genechten, Walt. Frans, Joan. Advokaat.
Stroobant, Franciscus, 45.65.
Peeters, Joan., Fabrikant, 82.06½.
Hombrouck, Carolus Nicodemus, zilversmid, 53.66½.
Cornelissen, Joannes Baptista, Négociant, 113.33½.
Mermans, Henricus Petrus, Notaris, 105.27½.
Roest, Jacobus, Avoué.
Van Loco, Augustinus, Négociant, 42.82.

WIJK 4.

Nieuwstraat. — Markt (West). — Gasthuisstraat (Noord). — Warande. — Drenk. — Stokt. — Vellekens. Tichelarijstraat. — Castelyn. — Patersstraat (West). — Meerestraatje. — Begijnestraatje. — Botermarkt. — Begijnenstraat. — Wees gegroet. — Begijnhof — Warandestraat.
De Somer, Joannes, Fabrikant, 94.46½.
Cremers, Josephus, Petrus, Particuliere, 40.17.
Dykman Henricus, Schoenmaker, 63.56½.
Dillen, Joannes, Franciscus, Particuliere, 107.56.
Boumans, Joannes Baptista, Bakker, 44.94.
Van Laer, Franciscus, 63.45.
Michielsen, Augustinus, Priester, Pastoor van 't Gasthuis, 98.10.
Gouweloos, Petrus, Fabrikant, 69.24½.
Willekens, Joannes Baptista, Bakker, 54.83.
Somers, Cornelius.
Huybrechts, Joannes, 50.20.
Nuyens, Josephus, Joachim, Négociant.

Namen, Voornamen en Woonstede.

Stroobant, Joannes Baptista, Négociant, 63.03½.
Timmermans, Joannes, Négociant, 70.62.
Gregoir, Jacobus.
Van Everbroeck, Josephus, Dokter, 71.88.
Gys, Petrus, Herbergier, 97.33.
Huybrechts, Josephus, 63.58½.
Versteylen, Wilhelmus, Voorzitter van de Rechtbank, 194.37.
Somers, Petrus Josephus, 41.35.
Dierckx, Ludovicus, Négociant, 58.34½.
Van Corp, Henricus, 48.12.
Van den Plassche, Joannes Baptista, Particuliere, 108.35.
Baeten, Franciscus, Tingieter, 45.96.
Denys, Ludovicus, 43.35.
Stynen, Franciscus, Slijten, 113.48.
Heeren, Arnoldus Gerardus, Négociant.
Smitz Jacobus, 118.52.
Laenen G., 36.46½.
Fries Joseph, Dokter, 45.97.
Matheeuwsen C., 36.52½.
Van Everbroeck L., 50.27.
Van de Velde Carolus, 35.72.
Schouterden Nicolaas.
Delluvenne, Petrus Josephus.
Mermans, Paulus, Rentenier, 51.37.
Van Hal, Ludovicus, 234.58½.
Truyens, Guilielm., koster, 39.97½.
Moons, Joannes Jacobus Josephus 65.06½.
Le Gros, Franciscus Josephus, 40.46.
Wouters, Ferdinandus, Hôtelhouder, 57.22.
Donnez, Maximilianus, Raymond.
Sauvé, Petrus, 49.01½.
De Fierlant, Franciscus Antonius, 131.62½.
Van Hal, Joannes Martinus, 476.07.
Cornelissen, Guilielmus, Rentenier.
Van Ael, Cornelius, Jacobus, 154.76.
Liebrechts, Josephus, Jacobus, Octrooiontvanger, 93.67½.
Eykens, Joannes, Voerman, 70.85.
De Limpens Carolus, Advokaat.
Mesmaekers, Avoué.

Namen, Voornamen en Woonstede.

BUITEN DE KOM.

WIJK 1.

Baeyens, Martinus, Herbergier.
Dierckx, Joannes Baptista, Landbouwer.
Dierckx, Henricus, 52.82.
Borghs, Thomas, Landbouwer, 57.20½.
Borghs, B., Landbouwer, 54.79½.
Clymans, Petrus, 74.83½.
Dierckx M., 50.32.

WIJK 2.

Caers, Adrianus, 47.10.
Clymans, Joannes.
Deckx, Godefridus, 53.46½.
Vogels, Jacobus.
Hendrickx J. B., 48.99.
Hendrickx Egidius, 41.68.

WIJK 3.

Lenaerts, Joannes, Fabrikant, 46.06½.
Van Gestel, Joannes.
Vissers, Martinus, notaris, 54.65½.

WIJK 4.

Penen, Petrus, 47.35.
Verschuuren, Franciscus, 40.67.
Keuppens, Cornelius, 43.29½.
Verhaegen J., 50.89.
Crols, Henricus 43.63½.
De Volder, Joannes Baptista.
Sels, Joannes, Molenaar, 83.89.

WIJK 5.

Papenbruggen. — Lokeren — Gierlebaan. — Antwerpschen dijk. — Stokt. — Wieltjens. — Lokeren-Stokt. — Beerssestraat. — Leems-

Namen, Voornamen en Woonstede.

einde. — Aard. — Hessie-Heizijde. — Castelyn. — Baerledijk. — Baerleheid.
Lauwers, Cornelius.
Baten, Joannes Baptista, 59.83½.
Geerts, Jacobus.
Gorremans, Petrus, 36.28½.
Clymans, Joannes, 39.02.
Bax Joannes Petrus, 84.66.

WIJK 6.

Castelyn. — Baerledijk. — Roodhuis. — Meirgooren. — Melkhoek. — Oosthoven. — Oosthoven Kluis — Rist. — Heieind. — Leeuwkerk. — Schuerhoven — Oud-Turnhout.
Wouters, Jacobus, 36.11.
Roymans, Hieronimus, 36.48.
Dierckx, Joannes Baptista, landbouwer, 59.23.
Gevers, Adrianus, 39.41.
Dierckx, Franciscus.
Huybrechts, Antonius, 44.66.
Vucs, Joannes, 46.97.
Jespers, Petrus.
Vaerten, Joannes, 60.85½.
Van de Vliet, Petrus, Landbouwer, 37.88½.
Cos, Walterus, Landbouwer, 52.85.
Wouters, Adrianus, 50.34½.
Aelbrechts, Joannes Baptista, 52.79.
Wouters, Josephus, 35.67.
Bosch Henricus, 57.21.
Van Gorp P., 44.56½.

WIJK 7.

Schuerhoven. — Brooiseinde. — Oud-Turnhout. — Kerkstraat. — Neerstraat. — Kuileinde. — Zwaven. — Staprijk. — Ezelsbergen. — Lange Darisdonck. — Biesenbosch. — d'Eigen. — Schorvort.
Brusseleers, M.
Janssens, Petrus J., 39.04.
Luyten Joannes.
Janssens, Joannes, 47.60½.
Luyten, Franciscus, Landbouwer, 50.38½.
Daelen, Petrus.
Prinsen, Adrianus.

Namen, Voornamen en Woonstede

Lauwers, Henricus, 99.21.
 Vues, Henricus.
 Hens, Willebrordus.
 Mathé W., 50.45.
 Van den Akkerveken, Joannes,
 41.90½.
 Meeuwens, Jacobus.
 Stynen, Wilhelmus.

WIJK 8 en 9.

Schorvort. — Id. Berg. — Idem
 Slagmolen. — Ezelsbergen. — Da-
 risdonck.

9e Wijk. — Schorvort — Begijn-
 hof. — Verloren kost. — Veedijk.
 Leyseind. — Zeverdonck. — Winkel.

Broeckx, Ouden., 37.13.
 Van der Vliet, Petrus, Landbou-
 wer.

Caers, Adrianus.
 Fabry, Petr., Landbouwer, 47.15½.
 Nuyts, Petrus.

Janssens, Petrus, 38.34½.
 Stynen, Wilhelmus.
 Molenberga, Joannes Baptista,
 41.04½.

Sels, Joannes Baptista.
 Renders, Franciscus, 95.47½.
 Van Aeken, Joannes Baptista,
 Landbouwer, 43.95½.

Aldus opgemaakt door de Regeering der Stad Turnhout den 7
 Augustus 1800 dertig. — 1 Juni 1831.

Ter Ordonnantie
 De Secretaris
 J. J. D. CAPET.

Namen, Voornamen en Woonstede

Janssens, Cornelius.
 Van den Brand, Cornelius, 39.02½.
 Wouters, Willebrordus, 39.44.
 Horemans, Cornelius.
 Ijeyen, Jongen.
 Verschuieren, Joan. Petr., 41.45½.
 Aerts, Petrus, 54.15.
 Baudewyns, Joannes Bapt., 69.23.
 Meeuwens, Adrianus.
 Raeymackers, Cornelius, 38.41.
 Aerts, W. J.
 Van der Veecken, J. B., 33.08.

WIJK 10.

Roode. — Schoonbroeck. — Kin-
 schot. — Cortynen. — Corsendonck.
 Wens, Franciscus.

Hermans, Joannes.
 Van Santfort, Joannes, 35.08.
 Van de Vliet, Martinus, 41.55½.

Raeymackers, Wilhelmus.
 Gevers, Henricus, 37.27½.
 Geuens, Petrus.

Goossens, C.
 Van Mechelen, Joannes Baptista,
 51.49½.

Coppen, Henricus, 119.29.
 De Wilde.

Raeymackers, Adrianus, 70.89½.
 Janssens, Franciscus, 57.32.

De Burgemeesters
 J. F. T. DIERCKX.
 J. VAN LIESHOUT.

Inhoudstafel

	Bladwijzer
Opdracht	2
Inleiding	3
Geraadpleegde Werken. — Bronnen	5
<i>Eerste Hoofdstuk.</i> — De Onafhankelijkheid in 1830 . . .	7
<i>Tweede Hoofdstuk.</i> — Turnhout in de eerste maanden der Onafhankelijkheid	10
<i>Derde Hoofdstuk.</i> — Generaal Niellon	17
<i>Vierde Hoofdstuk.</i> — Het Bestuur der stad in 1830-1831	23
<i>Vijfde Hoofdstuk.</i> — De Inval der Hollanders	28
<i>Zesde Hoofdstuk.</i> — Statistieken van Turnhout in 1830- 1831	44
— Inrichtingen. 1830	44
— Burgerwacht 1831	46
— Budget de la ville de Turnhout pour l'exercice 1831	47
— Uit de Rekeningen van 1831. — Bezoldigingen . . .	52
— Etat des Hospices dans la ville de Turnhout 1830 .	53
— Opsommingsstaat uit het optellingsregister van 1830. Vrije beroepen	54
— Lagere Scholen in Turnhout. 10 December 1830 .	55
— Etat des secours distribués à domicile par l'administra- tion des pauvres à Turnhout. 1830	56
— Kunstschilderijen in Turnhout	57
— Naamlijst der ingezetenen van Turnhout welke jaar- lijks in de verponding buiten het Patent-regt 30 gl. en daarboven betalen. 1830	58
Inhoudstafel	63
